študentski list

tribuna

Ljubljana, 16. marca 1966
Letnik XIV. Številka 17

Umrl je Dušan Kveder - Tomaž

V najtežjih trenutkih slovenske univerze je bil sekretar univerzitetnega komiteja KPJ in glavni urednik študentskega časopisa »Mlada pota«. Revolucionarna ideja, ki jo je zastopal v študentskem gibanju, ga je v trenutkih nacionalne odločitve pripeljala ob komisarju Kidriču na mesto komandanta NOV in POS.

S tovarišem Tomažem smo izgubili intelektualca, ki bo nam študentom ostal svetal zgled in trajna obveza, naši Univerzi pa v ponos.

ŠTUDENTJE LJUBLJANSKE UNIVERZE

PO PROKLAMACIJI

Minuli teden smo se srečali na II. republiški konferenci Zveze mladine Slovenije. Z govorniškega odra je bila izrečena kopica mnenj, zahtev, želja. Ravno zaradi širine področja, ki so ga razprave na konferenci zajele, se moramo vprašati, ali je takšna ekstenzivnost uspešna. V toku konference so se delegati zavzemali: za ureditev kmetijskega vprašanja, za ureditev šolstva, za ureditev štipendij, za poudarek aktivu kot osnovni celici mladinske organizacije, za izvajanje gospodarske reforme, za samoupravnost in za kritični odnos do birokratskih usedlin, ki še delujejo v našem samoupravnem mehanizmu.

Takšna organska sestava konice, s katero se ZMS podaja v akcijo, pa je nujno problematična in vprašljiva. Že po poteku razprav na konferenci (ta je bil izrazito anarhičen) lahko sklepamo, da se s takšno ekstenzivno zastavitvijo ne da zamišljati akcije kot enosmernega in doslednega dejanja. Razprave so potekale druga mimo druge, križale so se in razhajale, stvari so se ponavljale, govorniki so se zvečine solidarizirali z uvodnim referatom in koraka, ki bi ga konferenca morala prestopiti v času svojega trajanja, nekako ni bilo. Če je bil uvodni referat izhodišče, potem je konferenca ostala v tem izhodišču tudi ob koncu. In zdi se, da ne bomo zgrešili, če porečemo, da je takšen rezultat zasluga tistih, ki so se odločili za takšen ekstenzivni (torej ne-delavni) značaj konference. Ob takšnem ekstenzivnem pristopu se pa največkrat prikradejo med načrte proklamacije brez efektivne dimenzije.

Pogosto so rekli, da se je treba odločiti za **drugačen** koncept dela ZMS, da se je treba odlepiti od konvencionalnih oblik dejavnosti, da je treba storiti nekaj **novega**. Med vrsticami je bilo tudi rečeno, da je treba oblikovati nov sistem moralno-etičnih vrednot, kajti stare vrednote da ležijo v prahu in ruševinah družbenih perturbacij dvajsetih let. Moralno-etične vrednote se ne dajo predpisati. Vprašati se moramo, zakaj so potrebne, zakaj so stare vrednote propadle. Kot neustrezne so se pokazale v tistem premikanju znotraj družbe, ki je ustvarjalo dva ločena bregova, enega — proklamatoričnega in drugega — prakticističnega. In ta dva bregova kot temeljna struktura birokratskega etatizma, sta se ohranila vse do današnjega dne kot toleriran pojav. In dokler bomo popuščali takšni delitvi, se ne bomo premaknili niti za korak, korak, ki ga pripravljamo, bo spet deklarativni korak — korak v prazno.

Proklamacije na konferenci ZMS ostajajo plakat na čelu javnosti, kajti niti sklepi, niti posamezni govorniki se niso vprašali po temeljih, ki sprožajo obstoječi dualizem med deklariranim in uresničenim, ki so vzrok globokemu prepadu med obema bregovoma. **Novo je mogoče doseči s kritiko**, s kritiko vsega, kar je v temeljih takšne strukture in z največjo odkritosrčnostjo tistih, ki si novo želijo. Bregova bo mogoče povezati s trdnim mostom samo tedaj, če bomo uveljavili dva principa **odkritosti**. Odkritost v psihološkem smislu in odkritost stvari, ki so prikrite. To pomeni, da ne smemo zatiskati oči, niti enega očesa ne, pred pojavi korupcije, planirane mitomanije in demagogije, ki ji nasedamo z izgovorom, da živimo pač v eri napak, ki so zakonitost zdravja. Naša naloga je v neprestanem in vztrajnem odkrivanju, razkrivanju, v osmišljanju naše lastne akcije, naših lastnih besed. Niti trenutek ne smemo pustiti, da so nam stvari dane, avtomatično in nevprašljivo ponujene.

Z uveljavitvijo avtentičnega človeka brez predsodkov, kar zadeva kritiko danosti, lahko Zveza mladine postane avantgarda, kajti le odkritosrčnost more biti garancija za potrebnost njene prisotnosti med nami. **D. Rupel**

STO ODLIKOVANJ ZA NAŠE PROFESORJE

Pretekli teden so bila z ukazom predsednika SFRJ podeljena odlikovanja stotim našim učiteljem, s katerimi jim je izkazano priznanje za dvajsetletno delo na najvišji kulturni ustanovi naroda. Ob tej priliki je povedal rektor ing. Struna govor, ki ga objavljamo:

»Visoki zbor, tovarišice in tovariši!

Posebna čast mi je, da naslovim prve besede vam vsem, ki ste z ukazom predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije prejeli visoka odlikovanja in prav rad izpolnjujem častno nalogo, da vam odlikovanja tudi izročim.

Seveda se zavedam, da bi bilo edino prav, če bi o vsakem izmed odlikovanih navedel vsaj nekatere uspehe in zasluge v dolgih letih prizadevnega dela; spričo obsežnosti takega zbira podatkov sem se moral odločiti za vsem skupno utemeljitev, povzeto iz ukaza predsednika republike, da ste bili odlikovani ob 20-letnici osvoboditve za posebne zasluge na področju znanstvenega, pedagoškega ali strokovnega dela.

Pri tem mi lastni preudarek narekuje nekaj misli, ki se vračajo v tiste čase, ko smo obsojeni na suženjstvo in uničenje verjeli v osvoboditev in si jo priborili — tako ali tako — in od tedaj opravili veliko delo v skupnosti univerzitetnih delavcev. Menda je zato tudi prav, če si razlagam vam ukazana odlikovanja kot prav tako visoko priznanje naši univerzi, ki mora ostati tega priznanja vredna tudi v prihodnje. Ne samo priznanja, tudi upoštevanja...

Kdor ve, kaj hoče, ne omahuje in prav zato je vsaka zaskrbljenost o bodočnosti univerze zmotna. Univerza mora ostati — kakršnakoli že — skupnost fakultet, kraj najvišje pedagoške dejavnosti in najmočnejše žarišče znanstvenega dela, da bi izpolnjevala dolžnost do kulture, ljudstva in politike. Res pa je, da je v odnosih do teh in med njimi mimo vaše delovne zavzetosti — ali prav zaradi nje — prišlo v visokošolski strukturi do zgrešenih konceptov, ki jih bo treba pregledati in popraviti. Tako pravim, kot je bilo že drugje rečeno, meni vednost ni prirojena. Samo spoznanje tega pa je naše vse pozornosti vredno, to je temeljni in edini ogal naše bodoče visokošolske strukturne stavbe, ki ga poznamo, tri ogale pa bomo morali poiskati sami in to bo naša naloga v bodoče, resnično in samo naša.

Vaše dosedanje vsestransko plemenito prizadevanje in za to tudi izkazano priznanje nam je vsem zagotovilo, da bomo — vsi skupaj kakor doslej — uspeli tudi v tem, če bomo le z nezmanjšano voljo nadaljevali tako začrtono pot.«

Odlikovancem čestitamo!

Uredništvo Tribune

OSTI TEDNA

OPOMBA — NA OPOMBO UREDNIŠTVA DELA

Dne 3. marca je »Delo« objavilo avtoriziran intervju z Ivom Marenkom, predsednikom ZŠJ. Pri tem si je dovolilo postopek, ki osrednjemu republiškemu listu niti najmanj ni v čast. Sredi avtoriziranega teksta je vstavilo svojo opombo, ki postavlja upravičenost izvajanja Marenka pod vprašaj.

Citiramo del intervjuja:

»Če merimo zainteresiranost družbe po tem, koliko denarja je družba namenila univerzam, potem lahko sklepamo, da je njen interes zelo majhen. To je eden izmed tipičnih primerov za razliko med deklarirano in praktično politiko (UPOŠTEVATI JE TREBA, KAKŠNE SO NAŠE TRENUTNE MOŽNOSTI! — opomba uredništva »Dela«).

Opomba na opombo:

— naj izvolijo tovariši iz uredništva samostojno in argumentirano razviti svojo tezo, ne pa, da podtikajo svoja kukavičja jajca v tuja gnezda;

— če je to njihova metoda in stališče nas čudi, da niso to opombo uvrstili tudi v svoje pisanje »o okrogli mizi grobeljske gospodinjske šole«; zvenela bi bolj prepričljivo;

— podatkov za samostojno razmišljanje »o naših trenutnih možnostih« in potrebah je dovolj. Da pa bi bila naša kritika konstruktivna, kot je to svoj čas pisalo »Delo« v »špici« na prvi strani, mu posredujemo sledeče podatke: SR Slovenija je po delu nacionalnega dohodka, ki gre za šolstvo in kulturo, med zadnjimi republikami v SFRJ, v svetovnem merilu pa tik pred Turčijo in Albanijo.

— Tovariši iz »Dela« na DELO!

K. P.

O KMETIŠTVU IVANA POTRČA

V svojem članku »Lamentacija o pasivni in inertni gmoti« (NR, leto XV., št. 4) Ivan Potrč popolnoma napačno interpretira nekatere stavke iz govora Josipa Vidmarja, ki ga je imel na večer pred letošnjim Prešernovim praznikom.

Josip Vidmar je »trdno prepričan, da je kmetištvo v svoji zaostalosti slaba garancija ... za obstoj naroda.« In zatem: »Ta pasivna in inertna gmota je samo počasna, ni pa resnično odporna. Zgodovina naših potujčenih obrobnih pokrajin na severu nam zgovorno priča o tem.« In: »Ne, zaostalost je slabo jamstvo za zvestobo narodu, ki zagotovo intezivno in polno smisla živi samo v kulturno visoko razvitih posameznikih in družbah.«

Ivan Potrč v svojem članku odgovarja Vidmarju, da so slovenstvo obranili pred tujci od Črtomirovih časov pa do narodnoosvobodilne borbe s svojo krvjo prav kmetje, ta »pasivna in inertna gmota«. Pravi: »Ne morem razumeti, kako je stoletja AKTIVNA (podčrtal A. G.) kmečka gmota pred četrtstoletjem vedela, zakaj je šla s Partijo v narodnoosvobodilni boj, zdaj iznenada, po tem boju, pa je postala pasivna in inertna gmota?!«

Ivan Potrč je naredil v svojem pisanju hote ali nehote znan manever: Namesto da bi dokazal, da kmetje niso bili pasivni in inertni, da so bili nosilci razvoja v slovenski zgodovini, pravi samo, saj so vendar prelivali kri za slovenstvo. Res so jo, toda kljub temu so iz družbeno razvojnega vidika pasivna in inertna gmota. Kajti njihova borba proti tujim fevdalcem v srednjem veku je bila borba za staro pravdo. Hoteli so stare pravice, za nove pravice (za pozitivni razvoj družbe) pa se zavestno niso borili. V tem smislu so bili pasivni (= nedelavni) in inertni (= brez lastne pobude). O slovenstvu pa tedaj še govora ni bilo. Narodna zavest se pojavi šele z nastopom meščanstva v kapitalistični ureditvi. V tem obdobju je osnovno družbeno nasprotje borba buržoazije s proletariatom, kmet pa stoji ob strani in ga uporabljajo za dosego svojih ciljev zdaj eni zdaj drugi. Kmet je torej pasiven.

In kako je bilo v NOB? Brez Partije se kmetje ne bi sami nikdar dvignili in če bi se, njihova borba ne bi bila uspešna. Kajti kmetje so slepa ulica v razvoju družbe in kot taki niso »zanesljivo jamstvo za obstoj naroda«, kljub temu, da so prelivali kri zanj.

P. S.: Zadnje čase je na Slovenskem postal Josip Vidmar nekaterim razumnikom, posebno mlajšim, simbol vsega konservativnega v naši kulturi. Eden izmed dokazov za to, kako zelo se motijo, naj bo moje pisanje o lamentaciji Ivana Potrča.

Alojz Gregorič

KMEČKA OHCET — VRHUNEC HOKEJA 66

Največji spektakel Hokeja 66 (vsaj za Ljubljančane, ki jih je bilo v dvorani Tivoli v teh dneh bolj malo) je bila kmečka ohcet.

Prireditelji so tu pokazali zelo tenak posluh za turistično propagando, žal so zvečina propagirali Slovenijo (in to ne sodobno) Slovencem, ker jim je tujce uspelo s »propagandnimi« ceniki odvrniti od Hokeja 66, marsikaterega pa tudi od Poletja 66, 67, 68 itd.

Vendar, kaj bi tisto! Ostanimo pri kmečki ohceti, temu spektakularnemu prikazu sodobne Slovenije, ki je morda tudi eden od razlogov, da še danes v tujih enciklopedijah zasledimo, da je »LJUBLJANA MESTO ZNANO PO KONJSKIH SEJMIH«.

VSI SMO ZADOVOLJNI: slovenski par, ker se je poročil na »državne« stroške; televizija, ker ji je vendar enkrat v dneh hokeja uspelo na zaslonih pokazati gledalcem gledalce; Švedinje, ker so izvedele od napovedovalca, da imajo pri nas ženini tudi po 49 št. čevlje, kar je baje v tesni zvezi z njihovimi »moškimi« lastnosti; Slovenci, ker so iz dejstva, da je naš AKADEMSKI kmečki par poročil sam ljubljanski nadžupan, lahko ugotovili, da ima naša KMETIJSTVO svetle perspektive — če že ne moremo v mestu videti slovenskih kmečkih jabolk, smo videli vsaj

slovensko ohcet; konji, ker so zopet videli bivšo »Dunajsko« in Ljubljančane in obratno; in nazadnje moramo biti zadovoljni tudi mi, ker smo ugotovili, da so vse pomembne strukture zadovoljne.

Pri tem nas zlasti silijo k pohvali duhovita konferansa, duhoviti odgovori obeh zakonskih parov na še bolj duhovita vprašanja novinarjev. Celo ponosni smo lahko skupaj z »Lj. Dnevnikom«, ko zvemo, da sta švedska mladoporočenca ugotovila: »DA NI RES, DA V NAŠI DEŽELI DEKLETA NE MOREJO SAMA NA CESTO BREZ MOŠKEGA SPREMSTVA, KER BI SE JIM UTEGNILO MARSIKAJ PRIPETITI (po LD 7. marca).

Toda eno je ponos, da je pri nas prav tako kot v Švedski, drugo pa je turistični interes!!

Zato bi se morali merodajni nad izjavo švedskega para zamisliti. Morda v tej smeri: Dosedaj je mnogo švedskih turistk hodilo k nam »BREZ MOŠKEGA SPREMSTVA«.

Vprašanje, bistveno za nadaljnjo turistično propagando: Ali so hodile KLJUB TEMU ali PRAV ZARADI TEGA, ker bi se jim lahko »MARSIKAJ PRIPETILO«.

Medljubljanski dnevnik je že ob pripravah za »kmečko ohcet« kot ob drugih podobnih, za slovenski narod pomembnih vprašanjih pokazal pripravljenost biti tvoren soreševalec takih pomembnih družbenih vprašanj. Zato bi bil lahko tudi v tem primeru iniciator sklicanja turističnega simpozija in časopisnih razprav na temo:

»Ali želijo biti pri nas Švedinje »varne ali ne!«

Dodatna sredstva za to raziskavo bo verjetno lažje dobiti kot za ljubljansko bolnišnico!

IZ KMEČKIH KULOARJEV

Pa naj še kdo trdi, da se naša kmetijska politika ne spreminja!

Na vsakem posvetovanju o kmetijstvu se pojavi popolnoma nov referent.

ENA IZ SVOBODNE KATEDRE

Vprašanje:

Vsi trdijo, da so temelji naše kmetijske politike jasni! Meni niso. Prosim, da bi mi jih razložili:

Odgovor:

— Jasno je, da so jasni. Kaj vam pa ni jasno?

RAZUMI, KDOR MOREŠ

Govorimo, pišemo celo knjige, o osvoboditvi dela. Kaj je to?

Marx pravi v Kritiki Gothskega programa (Marx, Engels, Izbrana dela II., str. 21):

»»4.« OSVOBODITEV DELA mora biti delo delavskega razreda, nasproti katere so vsi drugi razredi le ena sama reakcionarna množica.«

Prva kitica »Pravi Marx v svoji kritiki« je povzeta iz uvodnih besed statuta Internacionale, toda v »popravljeni« obliki. Tam v resnici stoji: »OSVOBODITEV DELAVSKEGA RAZREDA mora biti delo delavcev samih«; tu pa mora »delavski razred« osvoboditi — kaj? »Delo!« »Razumi, kdor moreš!««

Ponovimo z Marxom: »Razumi, kdor moreš!«

M. N.

TRIBUNO UREJAJO:

FRANCE ANŽEL (TEHNIČNI UREDNIK), NADEŽDA ČAČINOVIČ, SPOMENKA HRIBAR, RASTKO MOČNIK (ODGOVORNI UREDNIK), VILIBALD NOVAK (SEKRETAR), MILAN PINTAR, FRANCI PIVEC, DIMITRIJ RUPEL, VLADIMIR VIDMAR.

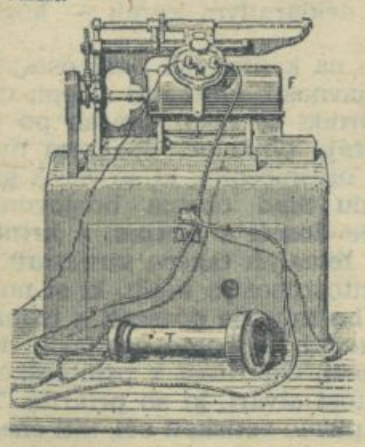

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ — UREDNIŠTVO IN UPRAVA TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOČI RAČUN 503-608-72 — LETNA NAROČNINA DESET DINARJEV (TISOČ STARIH DINARJEV) — POSAMEZEN IZVOD 40 PAR (40 STARIH DINARJEV) — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRAČAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 1, TELEFON 23-522 — POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

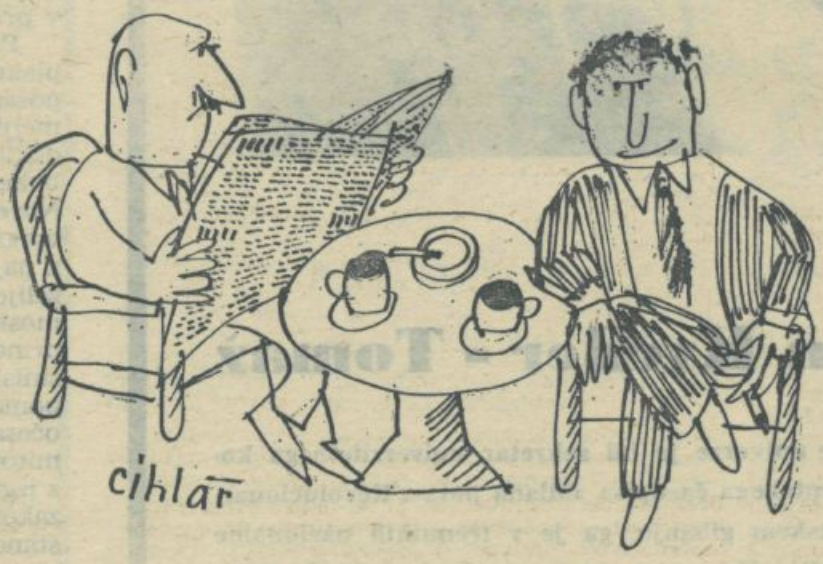

– Zdaj bomo začeli uvažati že jabolka, krompir, paradižnik in ne vem, kaj še vse.

– Vidiš, to je že prvi znak, da smo se začeli razvijati iz agrarne države v industrijsko.

MOŽNOSTI IN NEZMOŽNOSTI PLANIRANJA KADROV

V zadnjih letih, posebno pa v trenutku, ko so delovne organizacije odklonile zaposlitev nekaj mladih diplomantov, se je postavilo vprašanje planiranja kadrov. Vprašanja so letela na razne naslove: Republiški plan, Skupščina, SZDL, Univerza.

Univerza po tradiciji ni odgovorna za to, kar dela, ker so za to odgovorni pogoji, v katerih dela. SZDL — zaenkrat še napačen naslov. Od drugod pa se je glasil kategoričen odgovor — **planirati kadre je nemogoče, to kažejo svetovne izkušnje!** In Plan seštevа in odšteva mirno dalje, Skupščina pa sprejema resolucije o izobraževanju.

Vzemimo pa te »svetovne izkušnje« naših usmerjevalcev vsaj mimogrede v pretres in takoj bomo mnenje spremenili. Svetovne izkušnje s področja planiranja kadrov najdemo zbrane v obširni knjižnici pod številnimi imeni (G. Friedmann, L. A. Komarov, J. Burnham, Boohm — Bawerk, J. Tinbergen, A. Jaeger, J. Rihtman pa Arisman, Burton, Gennopoljski, Gasser, Hofman Kamennicer Kantorivič, Pišulin, Kukoleča, Kvasnička, Mee, Nikonenko, Urwick, Teplov, Avramović, itd.); razvijajo jih na inštitutih in stolicah (ena prvih je Grigorijevljeva katedra za ekonomiko dela v Moskvi) in izmenjujejo jih na mednarodnih posvetovanjih. (Policy Conference on Economic Growth and investment in Education, OECD, Conference internationale de l'instrucition publique Ženeva, Mednarodni simpozij o problemih formiranja znanstvenih, tehničnih in pedagoških kadrov — Moskva, Univerza danes — Dubrovnik itd.)

Vse to ogromno delo je »sintetičnim« načrtovalcem slovenske proizvodnje omogočilo kategorični ne v primeru možnosti planiranja kadrov.

PLANIRANJE KADROV JE MOŽNO

1. Pristop k projektu je olajšan, če je dovolj znanstveno zastavljen perspektivni plan družbene reprodukcije, ki služi kot izhodišče kadrovskemu planu. V primeru, da perspektivnega plana družbene reprodukcije ni ali pa je zanikrn, se je pametneje nasloniti na kategorijo narodnega dohodka, ki je najboljši indikator toka nacionalnega gospodarstva.

2. Potrebna je eksaktna obdelava relevantnih proizvodnih faktorjev, kot so:

a) tehnična opremljenost dela,

b) tehnična kompliciranost, oz. kompliciranost proizvedenih dobrin, oziroma delovni pogoji,

c) racionalnost in znanstvenost v pripravi dela,

d) nacionalnost strukture organizacije in vodenja itd.

3. Potrebna je analiza in kompetentna opredelitev v pogledu participacije stroškov izobraževanja v delitvi družbenega proizvoda. To je težaven problem, ker gre za lovljenje optimuma; bodisi, da so uvidene potrebe prevelike, da bi jih ob obstoječi materialni osnovi zadovoljili, ali pa sama proizvodnja neposredno narekuje potrebe, ki pa niso nikjer zapažene. Razen tega je treba vskladiti interes proizvodnje pod čim cenejšem (zato enostranskem) izobraževanju, družbeni interes pa narekuje kompleksno (drago) izobraženega človeka.

4. Potrebna je analiza rentabilnosti izobraževanja z vidika zaposlenosti. (G. Friedmann — Problemes humain du Machinisme industrial) ugotavlja, da je v moderni tovarni 80 odstotkov delovnih mest takšnih, ki zahtevajo kvečjemu nekaj mesecev priučitve. Toda delavec mora obvladati sprejemanje informacij. Kakšno izobraževanje — poleg osnovnega — je najprimernejše.

5. Potreben je posnetek obstoječe kvalifikacijske strukture. Ta posnetek mora vsebovati tudi adekvatno šolsko strukturo zaposlenih, ker s tem odkrijemo število neprimerno zasedenih delovnih mest.

6. Potrebna je analiza šolskega sistema, ki pokaže adekvatnost obstoječega šolstva z ozirom na napredovanje strok, potrebe produkcije in ekonomičnost.

7. Neobhodne so še nekater projekcije:

a) demografski kontigent. Koliko je potencialnih reflektantov za določeno stopnjo izobrazbe.

b) socialna struktura,

c) bilansiranje v odnosu med vpisanimi in diplomiranimi,

č) izjemno forsiranje nekih gospodarskih panog (na pr. turizem, uprava),

d) regionalizacija.

Definitivno formuliranje kadrovskega plana, ki izhaja iz obdelanih navedenih vprašanj, potek po preizkušeni metodi, ki je na tem mestu ni smotrno prikazovati, ker ne razpolagamo s potrebnimi številkami. Te številke, ta obdelava dolgega niza vprašanj, pa so tisto, kar bo še marsikoga navedlo na trditev, da planiranje kadrov ni možno.

Franci Pivec

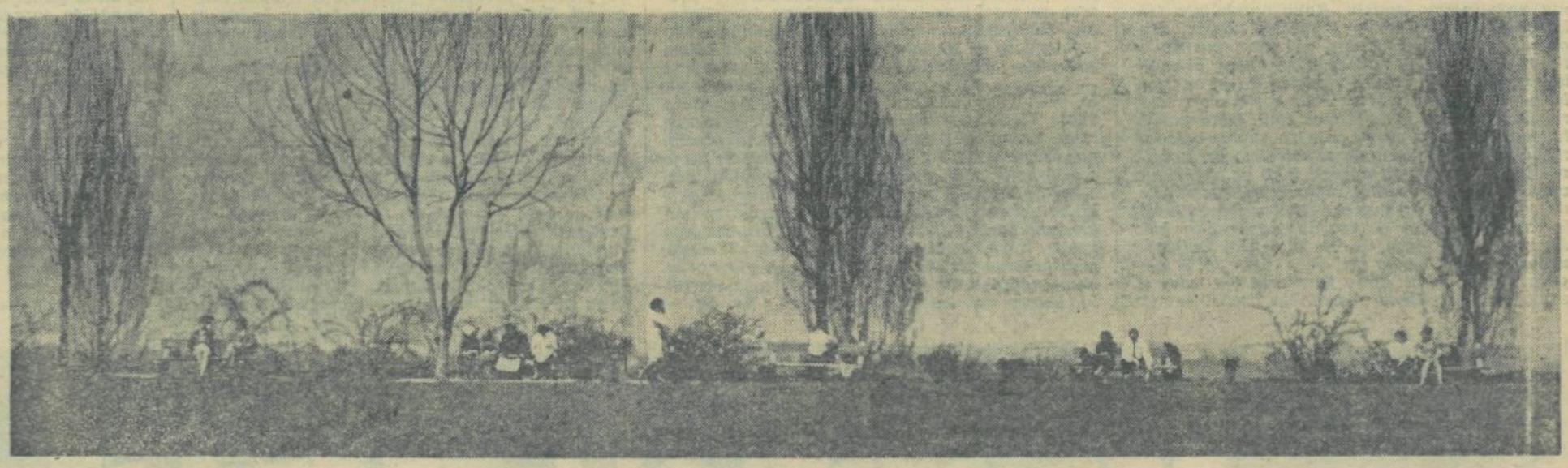

VISOKOŠOLSKI ZAVODI — TOVARNE „STROKOVNJAKOV?"

Razprav in razmišljanj je o problemu atomiziranega, alieniranega, v ozko strokovnost usmerjenega človeka tudi pri nas iz dneva v dan več. Zlasti sedaj, ko uvajamo blagovno tržne odnose in skušamo realizirati nagrajevanje po rezultatih dela v pogojih družbene lastnine in samoupravnega sistema.

Vse manj je tistih, ki negirajo možnost obstoja alienacijskih problemov pri nas, češ, revolucija je s tem opravila enkrat za zmeraj, ker je odpravila temeljne vzroke takega stanja. Vse več je tistih, ki se zavedajo, da je rešitev iz alieniranosti možna le v ponovni integraciji človeka kot posameznika in družbenega bitja na **višjem nivoju.** To je sicer v končni fazi nemogoče v pogojih razredne razklanosti in privatne lastnine proizvajalnih sredstev kapitalizma, kar pa ne implicira, da je v socialističnem družbenem sistemu že sama od sebe in po sebi zagotovljena rešitev alienacijskih pojavov in stisk.

Gordijskega vozla atomiziranosti in alienacije nista presekala ne družbena lastnina ne samoupravni sistem — treba ga je in bo razvozljavati. Brez dvoma sta družbena lastnina proizvajalnih sredstev in samoupravni sistem dva bistvena pogoja, ki pa le **omogočata,** ne pa z golim obstojem **zagotavljata** uspešno reševanje alienacijskih dilem.

Dileme atomiziranega, v ozko strokovnost usmerjenega in s tem alieniranega človeka lahko razrešuje v končni fazi le človek in ljudje danes in tukaj. Sistem jim to le bolj ali manj omogoča.

Izhajajoč iz teh stališč bi morali biti za nas nesprejemljivi tako prevladujoča tehnokratska miselnost in praksa, kakor tudi ekstremna abstraktno humanistična in iracionalistična.

Danes in tu se bomo morali še odločneje postaviti za stališče:

Brez ekonomsko tehničnega napredka ni možno ustvariti humanih ciljev jutrišnjega dne, ni možno odpraviti zaostalosti in revščine, uresničiti celovitosti človekove osebnosti, doseči totalnost njegovega bivanja. Vsa dosedanja človeška praksa pa nam kaže, da je tudi ekonomsko tehnični napredek nesmiseln in bo v določeni fazi verjetno tudi nemogoč brez istočasnega razvoja ČLOVEKA, ki bo ta napredek uporabljal v človečanske namene.

Gre za formiranje človeka! Tu pa ima — ne v celoti — pa vendar pomembno vlogo izobraževalni sistem.

Za nas na univerzi je v stališču o potrebnosti uresničevanja celovitosti človekove osebnosti v prvi vrsti implicirano vprašanje:

Kako nas tangira dejstvo, da so družbene znanosti relativno v ogromnem zaostanku za ekspanzijo prirodnih znanosti, tako pri nas kot v kapitalističnem svetu? **Ob stalnem poudarjanju humanističnih vrednot se naše zaostajanje na tem področju kljub nekaterim objektivnim** (stanje v svetu nasploh) **in zgodovinskim elementom** (ter materialnim možnostim) **ne da opravičevati.**

Po statističnih podatkih (Beno Zupančič — O slovenski inteligenci) smo Slovenci leta 1910 imeli 2.000 ljudi z visokošolsko izobrazbo. Od tega je bilo pribl. 31 odstotkov pravnikov, 18 odstotkov filozofov in **vsega skupaj 16 odstotkov inženirjev na vseh tehničnih področjih.** Tipično za obdobje po 1910. letu je bilo: stalno izstopanje intelektualcev ene vrste (humanistične smeri) proti suhim racionalistom, »strokovnjakom«, intelektualcem druge vrste.

Revolucijsko obdobje graditve je iz objektivnih, pa tudi subjektivnih razlogov podpiralo porast slednjih. Od tod hiter razvoj naravoslovnih institucij po letu 1945 in relativno zaostajanje humanističnih ved. Seveda pa se tu takoj postavlja vprašanje ali se lahko na tak način zagotovi ravnotežje in nemoten razvoj socialistične družbe, katere osnova je v besedi **socius** (tovariš)? Zunanje ravnotežje v razmerju števila intelektualcev »baze« in »nadstavbe« ni vzpostavilo resničnega ravnotežja: — »ravnotežja v človeku«! Enostranost dotakratnih smo zamenjali z enostranostjo novih izobražencev. Abstraktni humanizem in iracionalizem za tehnokratizem ter racionalizem (če se poslužimo črno-bele tehnike). Zato ni slučaj, da smo še danes priče prestižni borbi izobražencev ene in druge »kategorije«, ki se kaže v končnih sekvencah v odrekanju tehnikom pripadnosti inteligenci in zapiranju dela humanističnega izobraženstva v grupe in v samopodeljevanju avreol in epitetov kot so: sol, vest, mučeniki itd. naroda.

V preraščanju tega konflikta smo verjetno še v začetni fazi, čeprav je njegova majhnost v primeri z resničnimi dilemami vloge in odnosov inteligence do današnjega, še bolj pa do jutrišnjega dne vse bolj evidentna.

1945. leta nismo n. pr. imeli (kljub pretežni humanistični usmeritvi v preteklosti) kadrov, ki bi z modernih marksističnih izhodišč obvladovali družboslovne znanosti (kar jih je bilo, so bili skoraj v celoti angažirani v političnem življenju!). Nimamo jih tudi še sedaj.

Ali lahko izgovor iz 1945. leta sprejemamo tudi danes?

Na nekaterih naših fakultetah in drugih visokošolskih ustanovah razpolagajo z od 0,5 odstotka do 1,5 odstotka od celokupnega fonda ur za družboslovne predmete (o nivoju in vsebini teh predmetov bi bilo potrebno čim prej izdelati strokovne študije). Naj poudarimo le, da v svetu — tako na Zapadu kot na Vzhodu — znaša procent od celokupnega fonda ur za humanistične predmete na tehničnih šolah od 20 do 25 odstotkov. Mimogrede še to — v stari Jugoslaviji je bilo n. pr. na gradbeni fakulteti v Ljubljani več ur posvečenih družboslovnim predmetom kot danes. Brez dvoma število ur ne pove vsega. Svetovni nazor, družboslovna znanja, si formiramo in pridobimo lahko tudi drugače: z idejnostjo pouka, z delom v ZŠJ, na svobodnih katedrah, v samoupravni praksi. Vendar dejstva o samoupravni praksi so tu. Dejstva, koliko zmorejo in na kakšne težave nalete »strokovni« kadri prav v družbenem spektru njihovega delovanja, so znana. Vemo, da odnosi v nekaterih podjetjih, vloga nekaterih strokovnih kolegijev itn. marsikdaj močno spominjajo na zloglasno kapitalistično lastniško prakso.

»Za današnje stanje lahko trdimo, da inteligenca v praksi ne realizira možnosti, ki jih ji za urejanje družbenih zadev nudijo obstoječi mehanizmi samoupravne strukture, kljub temu, da je prav koncentracija inteligence v vodstvenih in samoupravnih organih teritorialno političnih enot in gospodarstva maksimalna« (teze UK ZKS).

Menim, da je ocena ustrezna in da mi z vrsto konkretnih primerov »vloge« strokovnjakov v samoupravljanju zato ni potrebno pojasnjevati. Morda samo še ugotovitev, ki jo vsakodnevno slišimo, da se inteligenca dandanes otepa direktorskih in višjih vodstvenih mest, združenih z družbeno ter ne samo strokovno odgovornostjo.

Ali ima univerza kakšno možnost vplivanja na tako stanje?

Prav gotovo ne služi potrebam skupnosti formiranje strokovno in družbeno neprimernih kadrov: navidezno znanje, priznani naslovi, nepotrebni profili. Prav tako ne služijo tem potrebam ozki strokovnjaki samo za posamezni tehnološki proces (ki je marsikdaj že zastarel, ko je konec šolanja) ter strokovnjaki brez humanističnih znanj, brez splošne kulturne, socialne in etične izobrazbe.

Visoke šole zato ne smejo biti tovarne za proizvodnjo v takem smislu ozkih strokovnjakov, pa naj bi »predstavniki prakse« ali kdorkoli še tako želeli »ozek« strokovni profil. Ker je to tisto, kar je najmanj koristno.

Ni in ne more nam tudi biti cilj enciklopedično znanje posameznika kot neuresničijiva vizija prihodnosti.

Kakšen ugled in vpliv preko svojih kadrov bo imela univerza, je odvisno predvsem od tega, ali bodo le-ti odšli z univerze z zadostno strokovno — predvsem fundamentalno izobrazbo stroke, z izgrajenimi filozofskimi in etičnimi pogledi, z osnovnim znanjem o svetu in družbi — skratka, sposobni za strokovno in družbeno vlogo, ki jih čaka.

Verjetno se tu lahko strinjamo s Friedmanom, ko ugotavlja, da bi Marks, če bi živel sto let pozneje ne postavljal za ideal prihodnosti polivalentnega človeka (z mnoštvom znanj, kar je tudi sam v 3. knjigi Kapitala korigiral). Za naš čas in prostor bi se morali zavzeti predvsem za formiranje takega človeka, ki bi bil strokovnjak svoje stroke, pa istočasno usposobljen (strokovno in družbeno) sodelovati pri formiranju in odrejanju mesta svoje stroke in panoge v družbi kot primarne oblike agiranja intelektualca.

Tu pa je vpliv fakultet kot pedagoških ustanov, pa tudi kot samostojnega sotvorca položaja in razvoja panoge v družbi pomemben.

Pričujoče razmišljanje ima predvsem namen biti še en impulz k razpravam o vplivu izobraževanja na reševanje problemov sodobnega človeka in družbe. Zajeti bi bilo potrebno vse nivoje in stopnje izobraževanja glede na položaj in delovanje tako izobraženih ljudi v družbi.

Tempo razvoja znanosti in tehnike (kot kažejo podatki) nam zagotavljata, da, včeraj še reveži, bomo jutri že bogati. Kolikšen del tega bogastva bo bogastvo duha, humanosti, socializma, je v prvi vrsti odvisno od nas.

Na koncu postane iz večine mladih ljudi to kar iz njih naredimo — to je njihovo opravičilo in njihova obsodba. — (Emile Bonpareytre).

Krešo Petrović

NADALJEVANJE

In bo samo še pot brez konca, dolga in pusta.

Zame se je pričela veliko pozneje in še kar naprej traja, čeprav jo prekriva močan in učinkovit videz. Vsa prizadevanja, da bi jo zadržali, so zaman. Posegla je tudi nazaj in obsegla ves prostor od začetka samega začetka do zdaj tu in dalje do poslednjega obstoja, dasi se vsi tozadevni postopki vedno bolj humanizirajo, zavzemajo razumu dostopne oblike in predvsem pristajanje, kajti edina druga možnost je nič, ki pa ne omogoča izpopolnjevanosti tega tukaj, in zato se dosti mirno spuščaš proti klavnici prav z namenom, da bi stvari prišel do dna. Vsako jutro se spuščaš po stopnicah, ki vodijo z obzidja, z občutkom, da se v resnici dviguješ in to je. Nenehno se vračaš na to pot. Neprestano se spuščaš proti klavnici. Bitja se zateglo oglašajo nasproti svitanju vznemirjena zaradi neštetih neprijetnih okoliščin. Po njihovem glasu spoznaš, da so ti sorodna, da so ti enaka. Vsako jutro začutiš, kako greš tako proti domu. Zanosno prestavljaš svoje okončine, orosi se ti oko in, ko si zadosti doma, te izda strah, stiska te stiska, zateglo zatuliš. Namesto dreves zagledaš toporišča. Listje se blešči s kovinskim zvenom v jutranjem soncu. Potem glasovi zamirajo drug za drugim. Potočijo se po teracu. Niso velike oči zaman zrle v obotavljivo jutro, ki puli šop za šopom komaj prebujenih bilk, ali morje zamegljene doline k nekemu nadaljnjemu smislu. Kako omahujejo težka telesa, kako padajo k svojim nogam, drugače kakor takrat, kadar se sita spustijo k tlom, prežvekujejo sokove gore kakor bi molila, pomežikujejo soncu, namesto da bi zakričala, namesto da bi v svoje roke vzela svoje sekire. Kako potem voda izmiva tlak, kako potem hladen, toda čisti curek odkriva gladke bele kamenčke in še topla, toda nepotrebna kri poteče v kanal, že so čisti, ampak tako se svetlikajo v osiromašeni praznini nerazkričanega krika, da odprta cev znovič seže preko že izpranih tal, še ko je že povsem gotovo, da ne gre več za kakšen preostanek tega, kar je bilo prej življenje, zdaj pa ne bi moglo biti več, kakor le še njegova sled, bila bi samo še umazanija, zdaj je samo še namišljena umazanija, zato se tla ponovno zasvetlikajo, pa še in še. Obred počasi uplahne. Bitje, stopiš mimo, v naslednji prostor gladu. Železo te prime za pete, potem te škripčevje dviguje, skoraj nežno dviguje s tal kakor na smrt utrujeno telo, ki se ne more več premakniti in pomagati pri svojem prenašanju, pri svojem vstajenju, si kakor mlada sramežljiva žena, ki se pretvarja, da spi, potem ti odkriva kožo, kakor bi jo slačil, ali v snu preveč ljubil, odpira telo in ga vse bolj zamenjuje s truplom ubitega sonca; kadi se, ohlaja se, kos za kosom ga raznaša, ljubezen je, ljubezen ali kaj, utečenost nadaljevanja. Iskrijo se. Meči se odbijajo od reke in se ti poženejo v oči, izpraskajo očesne votline. Slepec slepo nadaljuje pot. Štiri bergle nosi ob sebi. Dve ima obešeni za vratom, z dvema hodi. V pomoč mu pritekajo tuje roke. Izkoreninjeno drevo zakriči, zatuli šele zdaj. Nočem, da mi pomagate! Nočem! Pustite me, svinje! Nočem! Nočem! Nobeden mi ne bo pomagal! Sam lahko nosim svojo rit! Prostor se razmakne, bergle so vendar trde. Zarezgetajo. Nekam nerodno rezgetajo, ali pa pridejo na vrsto drugi, ono pa se mora kar naprej boriti, kar naprej se mora braniti sluzastega usmiljenja in, dasi bergle delujejo brezhibno, pa vendarle ne more z rokami obvladati kolebljivega ravnotežja, četudi so že pozabljene poslednje kaplje. Počasi in otipavajoč kos za kosom tlaka pred sabo, se pomika dalje in pride, kamor mora priti, kajti vselej, kadar se zaustavi, se zaustavi po neki nujnosti in noben pristanek ni manj neizogiben kakor katerikoli. Obtiči kakor po svoji volji. Po svoji volji pristane na to, da njegova koža ne bo v okras v nobeni predsobi na tleh ali na steni z nagačenim levjim gobcem, ne v sobi, ne v galeriji kakšne druge lobanje, ali njemu samemu. Prišlo je do točke, ko lepota žali, in še dalje, ko je že ni več. Potem so bergle BARČICA PO VODI PLAVA, vseh šest — ali plava ali se potopijo —, vseh kolikor jih je, vseh tristo, tič obtiči, nazadnje se le mora vdati, tako hoče navsezadnje hoteti, prekolne reko, prekolne razposlano, izplaknjeno praznino, verige padejo z odvečnim cviljenjem, svoje so opravile, kar pridite, zavrtite številko. Številke ni mogoče priklicati, ni jih mogoče preklicati, ni se mogoče stegniti brez nog, brez bergle, sam smeh se zasmeji, ne more biti drugega kakor smeh, kajti kaj bi ta koščck videnega, zdaj takšen, zdaj takšen sam od sebe, kaj bi iztisnil nadomestek plamtenja, katero nadmrtvilo, katero več kakor mrtvoudnost. Ne da se obrniti, edino časa ne pretentati, vračati se na začetek in potem skozi iste nujnosti, skozi isto minevanje, skozi isti predel, z nogami, z očmi in z vonjem, sposobnim zajemati svežino reke. Nobeden se ne ozira tja dol, vsak ima svoje korito, vsak ima svojo rakev, a ne gledajo vanjo, pač pa iz nje, zato se potem vedejo, kakor da bi bili živi in iz medsebojne vljudnosti prezirajo smrt, svoje edino stanje. Mrtvi se topijo v njej in ni treba, da je ravno sedemnajsto triindevetdeseto ali Vietnam ali nabreklost do poplave, raztapljajo se v smradljivo sočnost, potem crkavajo ribe in iztrebili bomo vse trave in vsakršno golazen, sto trupel proti živi celici, tisoč trupel, nešteto, premagali bomo življenje, osvojili ga bomo, živeli bomo, prerasli bomo vse te zidove, oglodali bomo njihova rebra in reka bo poplavila vse odvečne stopinje, tako včerajšnje in jutrišnje, lahko bereš s prstom od besede do besede, lahko odkljukaš že prebrane vrstice, ali vse skupaj pustiš, vendar bi me prizadela tvoja ravnodušnost — zato kar naprej razgrajam okoli sebe —, prizadela bi me tvoja trditev, da dobro poznaš pravo mero in da zato ne moreš zavreči svoje s težavo pridobljene izobrazbe zaradi nekega posameznega, norega primera — zato kričim, kaj me briga, kaj —, nisem noben primer, nobena to pa to, ne pustim se ubijati, ne pustim se povoziti, četudi je drugačno jutro v isti posodi za moje čelo ali za jutrišnji kamen in je teža neba zdaj topa bolečina, zdaj ostri zven zlohotne prisotnosti še nespoznavnegan nečesa-nekaj, nečesa-kar, nečesa-nekaj-kar je s čuti ali z besedami nedojemljivega, a se vedno bolj približuje in je vedno bolj dojemljivo, človeku preostane pojemajoča trdnost, klecavost. Nebo se je spustilo do čela in še mu ni zadosti neba, hoče še več, hoče povsem povezniti vse možnosti, hoče se do konca spraviti z ničem. Zato ti drobi lobanjo. Misliš, da ti jo bo vsak čas razneslo, ampak vedno jo samo načenja, kar naprej se oglaša nenačeto in nedokončano lomljenje in še v tem te velike izložbene šipe postavljajo na laž, lase je razneslo, ampak vse ostalo je videti v redu, nobenih črepinj, nobenega nasilja od zgoraj ali od spodaj, le nakazni zvon od ogledala do ogledala binglja, reži se vate, prehitevajo te druga, drugače našemljena bitja, spotikajo se ob edino možnem ravnanju, bebasto se rezgetajo, da bi jim z veseljem podelil s strahom pričakovani blagoslov. Prekratke so roke, zato pa je glas toliko glasnejši in se preliva iz ulice v ulico, oznanja prihod živega torza z bogve kje bljenimi udi, z odbitim čelom, lasje slabo krivajo votlino.

(Od ogledala do og brigitka že davno slečena, komaj za las rita, za dvesto dinarjev se zgane, pokaže ruge plati; od stene do stene oltarji nedose a, od izložbe do izložbe brezno kičasto al zaupam ti, prijatelj, kadar bo umrla, se ub In, ko sem si kupil novo obleko, so me na svobode dočakali s cvetjem in s transpare prišli so s televizije, igrala je plehmuzika, sem stopal z mlado črnolaso porokinjo dražjo restavracijo proslavit svojo pomla Bila je voljna, v stranišču se je pustila bljati, kako se je roka vdajala v njeno me, kako je vedela, da je to moj dan, kako j oštevala. Jutri se bo o tem samo še govor tri in pojutrišnjem in še celo leto; to, ka danes resnično, bojo pozneje samo še besed si gledal slavnostni sprejem, ali si poslušal nos po radiu, ali nisi videl našega Nikota, je s Sanjo pod roko stopal proti Bele gradu, kako je raja tulila, živio, živio! To praznik, da. Niko pa gosposko oblečen, kakšen Amerikanec, z lepo črno San javico na ramenih, ne pogleda ne levo, no, nekaj tega je v njem še pozneje, neka ostane, nek kanec domišljavosti, majhen lažne pomembnosti se kar naprej obna noče pa noče popustiti, še dolgo po tis ga drži ime Amerikanec. Ali si bil na B gradu, ali so res ta dan zastonj točili vino, videl v baru Nikota in so se ženske od s veselja, da so lahko slečene, slačile in pan držal govor in je Nikota proglasil za častnega meščana, ali si gledal na tele Včasih postane vse skupaj že zoprno. Ta zaderem, zdaj je pa že zadosti teh he bom sam plačal, vse bom moral sam pl obrestmi vred. Torej se jezim zaradi te sem sam skuhal, nič se ne jezim, trenu hitro mine in že spet zbijam šale na sv Drugič je na vrsti drugi. Neminljiv nik življenja. Kar naprej nekaj praznuje kar naprej si nekaj izmišljamo mimo teg je v resnici, mimo tega in temu navkljub globoke spoštljivosti do tega, iz strahu in pred to resnico, iz pristajanja na njen minljivost, kakor tudi iz pristajanja na tno, oboje hkrati, lahko tudi vsako posel mera za to ne bom našteval, ali pa. Na čin mi ni preveč mar...)

Franci Zagoričnik

ALI ZNATE BITI NEPOZABNI?

»Ni me treba, prosim, tako hitro razumeti. Z besedo nesebično dejanje mislim brezvzročno. In da je morda zlo — kar namreč imenujemo zlo — prav tako lahko storjeno brez vzroka kakor dobro delo.«

(ANDRE GIDE »VATIKANSKE JEČE«)

Jesen 65 — Molitev za moje brate, molitev v doraščajočem mraku srečnega princa Šigaljova, kljub temu, da vse ostaja neusmiljeno isto (na zahodu nič novega!) listje, megla, mraz, sneg in polni vlaki. Kvečjemu molk je zgovoren, seveda v mejah svoje izpovednosti.

Nekje (MORDA V NAS) biva ali tudi je IDEJA, toda med nami in njo zija razpoka, loči nas njeno veliko poslanstvo in naša nizkotno omejena smrtnost za vsem tem pa neizmerne količine mastno potiskanega papirja, ki nas prepričujejo ravno nasprotno. Marksistična kozmogonija, montirana v COGITU pleminitih čustev ekonomskih zakonitosti.

Krležo prevajajo samo diletantje, zato Krleža je in ostane brez prevoda. Uporabljal bi njegov slog, da bi ob pisanju doživel nekaj več kot samo zadovoljstvo nad tistim, kar sem napisal.

»Hegel pripominja nekje, da se vsa velika svetovno zgodovinska dejstva in osebe pojavljajo tako rekoč dvakrat. Pozabil je pristaviti; prvič kot tragedija, drugič kot farsa...

Ljudje delajo svojo lastno zgodovino, toda ne delajo je, kakor bi se njim zljubilo, ne delajo je v okoliščinah, ki so si jih sami izbrali, temveč v okoliščinah, na kakršne so neposredno zadeli, kakršne so bile dane in ustvarjene s tradicijo. Tradicija vseh mrtvih pokolenj leži kakor mora na možganih živih ljudi. In ko se zdi, da si ravno prizadevajo spreobrniti sebe in stvari ter ustvariti, česar še ni bilo, ravno v takih obdobjih revolucionarne krize boječe zaklinjajo duhove preteklosti, da bi jim služili, izposojajo si njih imena, bojna gesla in kostime, da bi v tem izposojenem jeziku uprizorili novo sceno svetovne zgodovine.«

(K. Marx »Osemnajsti brumaire«)

Morda bi bilo treba kaj reči o tisti aktivni dimenziji človekovega značaja, ki bi jo lahko imenovali revolucionarnost organiziranega. To pa predvsem zaradi tega, ker si dandanes sploh več ničesar ne moremo misliti brez dobro vodenih organizacij, le-te so postale smisel človekovega bivanja, njegova esenca. Če bi spremenili temo in navrgli besedo ali dve o dresuri, bi to pomenilo že nek povsem določen upor zoper organizirano mišljenje, zato raje poglejmo, kako je s to formo človekovega bivanja. Prepričan sem, da si omenjena forma (organiziranost) vedno in povsod spontano postavlja spomenike večjega ali manjšega formata, odvisno pač od trenutnih družbenih potreb in konstelacije sil.

Nisem zaskrbljen, ker nihče ne protestira, v zmoti ste tudi, če mislite, da so komu morda zamašili usta. Najbolj verjetno je, da so tudi redki ne-organizirano misleči resignirano sklenili ustanoviti združenje za zaščito svojih pravic (Sic gloria transit!). Priznam, da mestoma morda vse skupaj bolj spominja na burko, kot tragedijo ali dramo, toda kriva je predvsem režija in ne avtor, ki ve zagotovo kaj početi s to rečjo. Avtorju so bili ves čas pred očmi le svetli cilji, neskaljeni optimizem, lepo garniran z gesli in natlačeno poln herojev.

Nekdo pa mora biti vedno sredstvo, drugače bi o ciljih bolj malo vedeli. Zaradi tega, ker je nekdo vedno le sredstvo, ne ljubim humanistov-prerokov, čeprav bi mi lahko očitali, da plagiram Sartra ob drugem času in v drugi situaciji. Ljubiti humaniste-preroke se pravi, imeti nagnjenje do novodobnih apostolov. Apostoli pa morajo sproti uresničevati svoje preroške sposobnosti. Človek mora ločiti novodobna religiozna nagnjenja od starih. Tudi pacifisti so neke vrste — humanisti. Njihovo geslo je mir, drugače pa delajo čisto vzgojne filme, kot so: »Mein KAMPF« ali »Nürnberški proces«. V glavnem imajo težave z delovno silo, žive pa v dokaj higienični deželi, higienično urejeni in higienično vodeni, le njihov pacifizem mi je kar se tiče higiene, sumljiv. Sicer pa priznam, da to meji že na pikolovstvo.

Tem humanistom evropskega kova, drugih žal pobliže ne poznam, je pacifizem neke vrste hobby, s katerim se ukvarjajo, kadar niso zaposleni s svojimi preroškimi preokupacijami. Zelo pomembno je vedeti, kaj je »Nemška zveza za mir«, ločiti med dihotomijami enega apostrofiranega humanista in doktrinami ter enciklikami drugih. Skratka, sodobna civilizacija in kultura sta neutrudni, posebno prva.

Izumili so celo barvno televizijo, zato, da bi si na televizijskih zaslonih laže in v neštetih totalih sledili popolnoma nori obrazi oboževancev javnega mnenja. Vedno pa mora biti vmes kaj vzvišenega, kaka tragikomična tavtologija z novo pričesko, kak preoblečen aksiom ali kaj podobnega.

Ne vem sicer zanesljivo kdaj, toda zgodilo se je, da so v neki vsestransko humanistično usmerjeni družbi po dolgotrajnem in uničujočem iskanju oklicali potrošniško religijo in jo nato hvalili na vse grlo, češ saj je to tisto, kar potrebujete. Verjemite mi, da bi se vam zato zlagal, če bi zaključil s Pascalovo mislijo:

»Samo tisti so mi lahko pri srcu, ki v bolečinah iščejo.«

Milenko Vakanjac

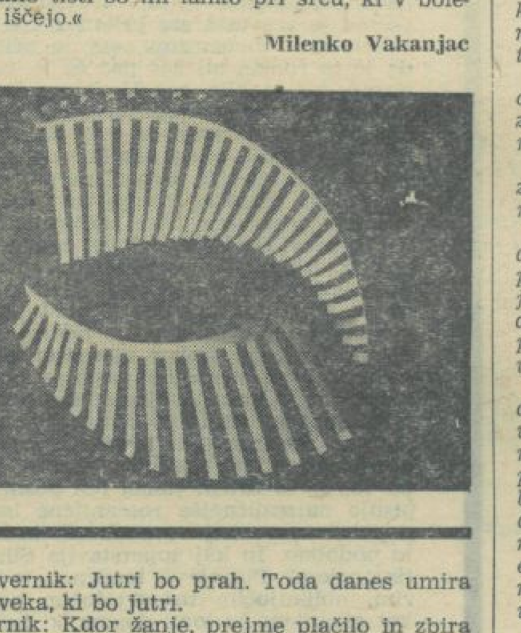

LANI V MARIENBADU

»M (étalant les cartes devant X): Cela se joue à deux. Les cartes sont disposées comme ceci. Sept. Cinq. Trois. Une. ...Voulez-vous commencer.«

A: Premišljujem o igri. Trudim se, da bi iz nje izbezal zakonitost, da zmagam s pomočjo računa. M. pravi: — Dobim, čeprav zgubim. Torej izid ni važen, važna je igra, čista neosmiljenost, čista naključnost. Potem se odrečem pravilu. Igram, kakor nanese. Moj nasprotnik prav tako niha v obeh možnostih. Če si prizadeva uganiti pravilo, mi ne more biti vseeno, kako igram. Začenjam še sam kovati pravilo. Grizeva se — zmaga matematično znanje. Kajti tudi takrat, kadar mislim, da igram naključno, so v meni ostanki prejšnjega metafizičnega mišljenja.

B: M. pravi: — Morem zgubiti... toda zmeraj zmagam. — Manipulacija popolnoma obvladuje svoj svet. Vprašanje je seveda, kaj je ta njen svet in kaj ga omogoča. — Ampak z vsem tem že lovim umetnino v mreže svoje interpretacije. Ni izključeno, da bi z uporabo racionalističnega sistema prišel v bližino tistega, kar doživljam, ampak tega zajeti na ta način ne morem nikoli. Prav tako kot eksistencialna je možna tudi psihoanalitična razlaga. Ampak kaj nam to pomaga?

C: Še o manipulaciji. Ni sprejemljivo, da manipulacija obvladuje svoj svet, saj ni ničesar razen manipulacije. In ravno igra je lahko razkrivanje ne-ciljnosti manipulacije.

A: Manipulacija ali ne manipulacija je vprašanje nivoja gledalčevega sprejemanja. Zelo neustrezno bi bilo, če bi se spraševali samo iznad manipulacije. Zdi se mi namreč, da to delamo.

C: Gledalec se ne more odločiti za ali proti manipuliranju. Saj ni ničesar drugega. Tudi to, kar je film, kakor ga gledamo, je manipuliranje.

A: Zdi se mi, da gre za dvonadstropno manipulacijo: ena je tista, ki jo počenja avtor filma, druga pa tista, ki je predana gledalcu. Kakor ima možnost varati avtor, ima isto možnost tudi gledalec. Gre tudi za vprašanje odkritosti.

B: Manipulacija gledalcu ni predana: če gleda film, jo spravlja, če ga pa ne gleda, nas ne zanima. Manipulacija, kot jo izgovarjaš, je namreč usoda. Zanima me, zakaj.

C: Do manipulacije kot usode smo prišli zato, ker vse dosiej trdimo, da je ta film o manipulaciji, iz manipulacije in manipulacija.

B: V filmu se nekaj zgodi. Ko bi se samo dogajalo, bi naša prejšnja trditev držala. Tako pa — kaj ne mislite, da je film romantika? To je sicer zelo predrzna trditev, ker očita filmu, da ostaja to, česar nemožnost utemeljuje. Ampak od Don Kihota do Robbe-Grilleta je novi vek. — Govorimo o koncu:

»Le parc de cet hôtel était une sorte de jardin à la francaise, sans arbre, sans fleur, sans végétation aucune... Le gravier, la pierre, le marbre, la ligne droite, y marquaient des espaces rigides, des surfaces sans mystère. Il semblait, au premier abord... impossible de s'y perdre... au premier abord... le long des allées rectilignes, entre les statues aux gestes figés et les dalles de granit, ou vous étiez maintenant déjà en train de vous perdre, pour toujours, dans la nuit tranquille, seule avec moi.«

C: Najprej je bilo mišljeno o filmu kot filmu manipulacije. Potem bi se znašli zunaj osmišljevanja, kar nam ni možnost in tudi filmu ne. Zaradi vrta, in sicer kakor sledi: na prvi pogled se je nemogoče zgubiti, zaradi sposobnosti manipuliranja v tehničnem suverénem smislu, potem pa ni več niti teleološkega in ne zakonitega nadaljevanja. Kljub temu — zgodi se nekaj, je bilo rečeno. Zgodi se »izgubiti se za vedno v mirni noči.« Kot sklep in če govorimo tako, kakor govorimo vse dni, ker smo v tem, že zopet izbiramo, osmišljujemo in govorimo »praksa« in govorimo »prebivanje v bližini bili«.

A: Če te prav razumem, pripisuješ Robbe-Grilletu, da se je ujel v lastno zanko. Strinjam se. Film je konec koncev ZGODBA. Vendar — ali ne bi mogli kje na sredi, ob stropnih štukaturah, na stopniščih, v mrmranju pripovedovalca in ritualnih gibih gostov — najti sebe in pozabiti, da se to, kot ti praviš, nekam giblje? Ali ne bi mogli pozabiti na špekulacijo in se preprosto preseliti med tiste, ki se gibljejo po hotelskih dvoranah? Mislim, da na takle način po krivici odvzemamo filmu eno dimenzijo.

B: Saj se vseskozi poskušamo »preseliti«: preseljujemo pa se v celoto od začetka do konca; zakaj čisto samovoljno bi ravnali, če bi sami določali konec sporočilu filma. Tedaj bi pač neko doživetje, do katerega sem prišel po daljšem ali krajšem bivanju umetnine, proglasil za absolut.

A: Zakaj to imenuješ samovoljo, to je lahko odprtost umetnine. Morda je pristop, ki sem ga omenil, rešitev iz stiske »absolutnega« pričakovanja.

Stemnilo se je in ostali smo brez besed. Pogovor je ugasnil sredi nasprotij. Naša vsakdanja življenjska drža, ki vsakogar uklepa v spone svojih lastnih konstrukcij, nam ni dovolila, da bi se umaknili. Film ostaja nekaj zunaj nas, v temelju nerazumljiv. Ob njem smo vendarle zašli v stisko. Morda podobno, kot jo je doživljal avtor, kot jo je položil na usta svojim junakom, kot so jo doživljali in vsak po svoje premagovali gledalci v dvorani.

Vse vinjete v tej številki so delo študentov FAGG – studio profesorja Ravnikarja.

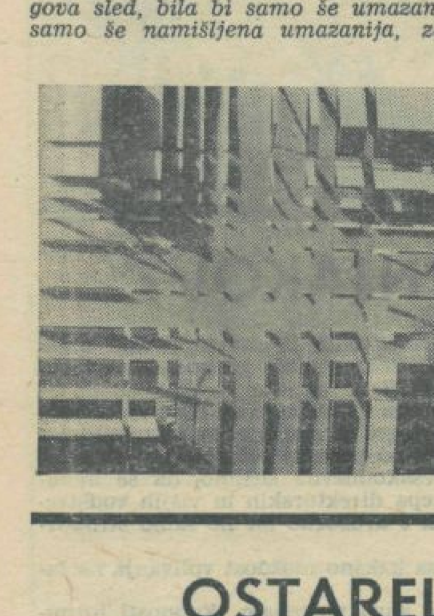

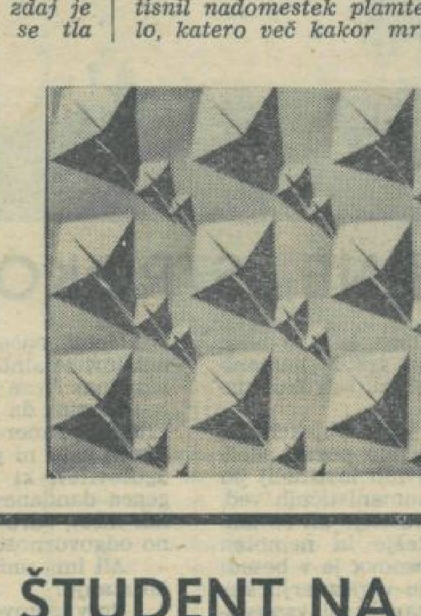

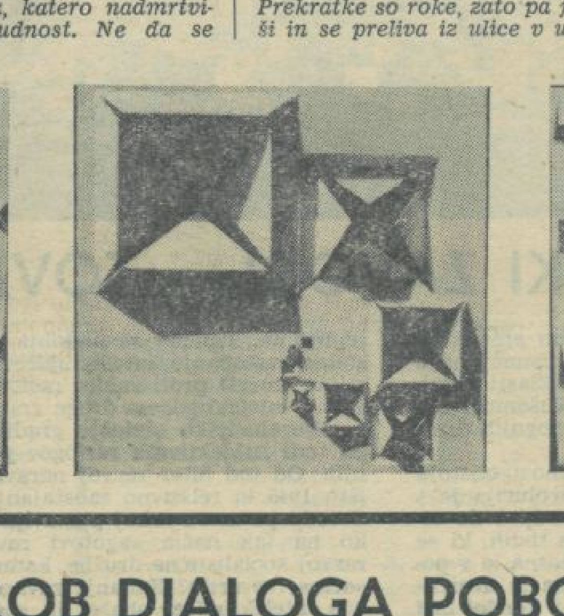

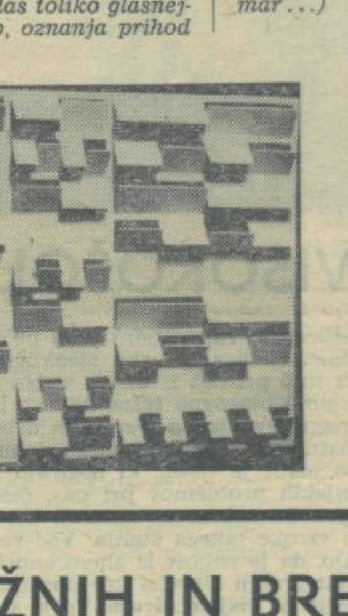

OSTARELI ŠTUDENT NA ROB DIALOGA POBOŽNIH IN BREZBOŽNIH

Bog (z veliko začetnico, čeprav samo včasih verujem v Boga) ali narava (z malo začetnico, ker ne zasluži velike začetnice, saj je gluha in nezavedna) mi nista dala dovolj pameti, da bi vedel, kar večinoma vsi veste: ali se je kaj začelo, ali se sploh ni začelo in kdo je začel — materija ali Duh.

Ker ne pripadam nobeni filozofski partiji in ker me neprestano zanaša iz enega filozofskega sistema v drug sistem, od materialistov k vernikom in od vernikov k materialistom, celo vsak dan po nekajkrat, celo vsako uro, sem mogoče prav zato s takim veseljem pozdravil napovedani dialog vernih in nevernih. Bil je že zadnji čas, da se ta ideološka vojna razvije na nekoliko višjem nivoju in da prenehajo bivši Sokoli in klerikalci, preoblečeni v komuniste, s svojimi banalnimi propagandističnimi metodami, — pa tudi pravi komunisti in pravi verniki začno pogovor kot zreli možje, ne kot otroci in pobalini.

Včasih pišem tako zase — kot moja generacija sploh rada piše zase in za v predale (sicer pa po poklicu sploh nisem pisatelj, ampak samo zanemarjeni igralec) — nekakšne igrice in žalostne humoreske, pa še kaj, kar literarno sploh ne znam opredeliti — in ena teh igric z besedo, z godbo in s pantomimo se začenja takole, kot bi rad, da se ne začenjajo več pogovori med nami. Memento mori! Memento mojemu in našemu A-ju in B-ju, memento malemu a-ju in malemu b-ju!

Čeprav že dolgo nisem več študent in mi le še nekaj las pokriva plešasto lobanjo, bi se vam rad s tem majhnim prispevkom pridružil, saj po svoje še vedno spadam k vam: neprestano še študiram in se sprašujem, čeprav nič dokončnega ne doštudiram in ne najdem. Vesel pa sem, da ste začeli drugače, kot naši sokolski in klerikalni očetje, kot naši modri vodniki (skoraj svetniki) s svetimi pismi v žepih, kot moja lastna generacija in jaz sam, ki smo, preplašeni, zbežali med varne štiri stene, kjer samo še šepetamo svoje misli.

»Trg govornikov« se imenuje igrica, nekakšen Hyde park, kjer koli, včeraj, danes in jutri.

Na klopi se pripravljajo za nastop govorniki, ki bodo govorili: vzgojitelj A, vzgojitelj B, vernik in nevernik, pesnik in igralec, asket, rasist, filozof vetra, slaščičar in nori izumitelj.

A: To je vaš otrok?
B: Da, to je moj otrok.
A: In to je vaš otrok?
B: Da, moj otrok.
A: Lep je ta vaš otrok.
B: Kako srčkan je tudi vaš otrok!
A: Oba imava srčkana otroka.
B: Da, oba imava.
A: Srečna sva v tem pogledu.
B: Da, zelo srečna.
A: O čem pa boste govorili, če smem vprašati?
B: O vzgoji otrok.
A: Pomislite, tudi jaz bom govoril o vzgoji otrok.

...

A: Popravljate svoj članek?
B: Sem pa tja. Kakšno besedo, dve.
A: Oprostite, »bog« pišemo z malo začetnico.
B: Jaz pišem bog zmerom z veliko začetnico, ker verujem v boga.
A: Jaz in moj narod pišemo bog z malo začetnico, ker ne verujemo vanj.
B: Ves narod ne veruje vanj?
A: Ves narod, vsa država.
B: In vi boste govorili o vzgoji otrok?
A: In vi?
B: Lepa bo ta vzgoja.
A: Pipi, ne igraj se več s Tikijem, on je reakcionar!
B: Tiki, pridi sem, ne zabavaj se s Pipijem, da ne postaneš še ti komunist!
b: Očka, kaj pa je to komunist?
B: To so razbojniki!
b: Pipi, ti si razbojnik, ti si komunist!
a: Očka, zakaj je Tiki hud name?
A: Ker je reakcionar, ker je pobožen, ker veruje v boga.
a: Očka, kaj je to bog?
B: Slišiš Tiki, Pipo ne ve, kaj je to bog. Taki bodo šli naravnost v pekel. Hudiči ga bodo odnesli. Tiki, joj, Tiki, med hudobce sva zašla! Ubogi, moj Tiki, moj mali Tiki, pazi se, pazi se! To je satanovo seme. V Pipotu sedi sam hudič. Ne približaj se mu, pridi k meni.
a: Kdo je bog, očka?
A: Boga sploh ni, sinko.
b: Bog je v nebesih, pri zvezdah sedi, na zlatem prestolu. Belo brado ima. Angelčki, punčke s perutmi kot tički, letajo, pojejo, zvonijo z zlatimi zvončki, trobijo z zlatimi trompetkami.
A: Maškare! Pipo ne poslušaj ga!
a: Kaj pa dela bog, Tiki?
b: Sedi in posluša. Gospodje in gospe pa kleče na tleh in ga molijo.
a: Kaj pomeni to: molijo.
B: O, groza groz, ne ve kaj pomeni!
b: Hvalijo ga, da je lep in dober.
a: Je dober bog?
A: Pravim ti, da ni boga.
a: Kako to veš očka, da ni boga?
A: Ni ga.
a: Zakaj ga ni?
A: Zakaj pa naj bi bil?
b: Bog je ustvaril svet.
a: Kako pa je to naredil?
b: Rekel je naj bo in je bil.
A: Nihče ni ustvaril sveta.
B: Seveda, vaš Marx ga je ustvaril.
A: Prosim, ne norčujte se iz Marxa!
B: Vi se norčujete iz boga!
A: Pipo, tiho bodi in mirno sedi.
B: Tiki, tudi ti bodi tiho. Ne govori s Pipotom. Rekel sem, da gleda iz njega hudič.
a: Kaj pa je to hudič?
b: Hudiči so iz pekla. Pekel je pod zemljo. Tam gori ogenj in tam so hudiči. Hudiči so iz dolgih, črnih kocin, imajo dolge rdeče jezike in rogove na glavi in rep na ritki, podkovane noge in vile v roki.
a: Zakaj vile?
B: Da nasadijo nanje takšne pobaline kot si ti, ki ne verujejo v boga in da jih vržejo v ogenj.
a: Joj, to peče!
B: Pa še kako peče! Ko bomo mi nad oblaki poslušali muziko gospoda boga, se bosta ti in tvoj očka in takšni komunisti in vsi hudobneži cvrli v peklu. Vekomaj prekleti!
A: Sinko, vidiš, kakšni so pobožni ljudje! Hudobneži, ki bi mene in tebe cvrli v peklu. Samo da pekla ni. Bomo raje kar mi cvrli takšne ljudi, v ognju, sine moj, v ognju revolucij, čez ves svet, kri za kri! Na barikade! Smrt! Smrt!
B: Vi ste komunist ver.
A: Kaj, vi boste go o zvereh? Vi, inkvizitorji! Pa srednji vek rmade! Dvatisoč let grmad. Prosim vas, no
B: Prosim, prosim! dvajset Stalinovih let, pa skoraj ravno grmad. Pa Kitajci!
A: Dajte, no, dajte, travajte!
B: Vi pretiravate, štejmo pobite, delimo jih z leti, prosim, dajmo, na razpolago, tovariš!
A: Gospod, z vami s ogovarjam.
B: Jaz pa se z vami
A: Jaz modro molči
B: Jaz modro ne gov
A: Hvala bogu.
B: Hvala bogu. Kak sploh upate izreči božje ime. Hvala b Pravi komunist! V zadnji uri boste še vs boga na pomoč.
A: Jaz ga ne bom kl sem trden.
B: O, so že bili trd celo zelo modri ljudje, pa celo taki, ki rakete in atomske bombe. Nazadnje so se rašili.
A: Jaz se ne bom. N rahopetec.
B: O, tudi drugi ni pa so postali. Ko je smrt prišla ponje. čenjaki. Velike glave. Celo največje.
A: V možganih na lati koleščcek preveč, pa zato na drugi e malo.
B: V vaši glavi ni n a koleščka preveč.
A: V vaši pa sploh ščkov. Ojoj, Ojoj, bog v modernih časih!
B: Celo učenjaki, večji učenjaki iz modernih časov veruje
A: Strahopetci. Daj ajte! Kaj še niste opazili? Vse božje pod ih ubožnih narodov so debele. Ker so b so hoteli debelega boga. Učenjaki bi p modrega boga.
B: Vi boste končali
A: Vi pa v nebesih, vam prijetno razpoloženje v nebesih, go
B: Vam pa prijetno loženje v komunističnih nebesih na zem
A: Da, da, da. Imeli nebesa, tu, na zemlji, tu !Bodo rodovi, ki do imeli. Resnična nebesa. Sine moj, ti ji doživel! Veruj mi. Nebesa na zemlji.
B: Nebesa ne more na zemlji. Nebesa so lahko samo v nebes a komunistov ne bomo pustili v nebesa. Izgnali vas bomo k vašemu očetu satanu v pekel.
A: Tudi vas ne bo v naših nebesih. Izgnali vas bomo pod zemljo. Z mitraljezi. Pumf. Pumf. Pumf.
B: Apage, Satan, apage!
»Kri za kri! Na barikade! Smrt!
b: Paki, Satan, paki!
A: Kri za kri! Na barikade! Smrt!

Igralec ponavlja posamezne odlomke iz vlog, pesnik ponavlja verze iz svoje pesnitve. Tudi vernik in nevernik ponavljata tekst, ki sta ga pripravila za govor.

Vernik: V začetku je bila beseda in beseda je bila pri Bogu in Bog je bil beseda.
Nevernik: V začetku je bil plin in praznina. In praznina je rodila mrtve zvezde, v mrtvih zvezdah so žareli ognji.
Vernik: Vse je po njej postalo in brez nje ni nič postalo, kar je postalo.
Nevernik: In ognji so se spečali s plini in z mrazom.
Vernik: V njej je bilo življenje in življenje je bilo luč ljudem.
Nevernik: Iz sparjenih strupenih vod so se rodili bacili.
Vernik: In beseda je meso postala in je med nami prebivala.
Nevernik: In bacili so meso postali in so v mlaki prebivali.
Vernik: Luč sveti v temi in tema se je ni polastila.
Nevernik: Kot mrzle plavajoče ribe, brez krvi, brez duha.
Vernik: Če se kdo ne rodi iz vode in Duha, ne more priti v kraljestvo božje. Kar se je rodilo iz mesa, je meso, in kar se je rodilo iz Duha je duh.
Nevernik: Ko pa so valovi vrgli ribe na zemljo, so ribe sprejele njeno težko kri.

Težka je bila kri pragozdnih živali in težka je kri v človeku, ki ga je spočela žival.

Potem je človek rodil sebe.

Od tistega dne se bori človek s praznino neba, ki ga je rodila, bori se s strupenimi ognji in s strupenimi morji, s krvjo pragozdnih živali in z mesom samega sebe.

On sam lahko zgradi zvezde in on lahko zvezde razbije.

On zgradi novo nebo in on lahko ubije svojega brata.

Vernik: Dobri pastir da svoje življenje za ovce.
Nevernik: Jutri bo prah. Toda danes umira za človeka, ki bo jutri.
Vernik: Kdor žanje, prejme plačilo in zbira sad za večno življenje.
Nevernik: In od nikogar ne prejme denarja za svojo smrt.
Vernik: Kakor mladika sama od sebe ne more roditi sadu, če ne ostane na trti, tako tudi vi ne, če ne ostanete v meni. Jaz sem trta in vi mladike!
Nevernik: Vse stori sam. Vse dobro je njegovo in za vse je sam kriv.
Vernik: Jaz sem živi kruh!
Nevernik: Jutri bo on noč, ko bo za njegove otroke nov dan.
Vernik: Kdorkoli pa se napije vode, ki mu jo jaz dam, postane v njem studenec vode, ki teče v večno življenje.
B: Kdor se napije vode in je njegov kruh! Vi pa boste strmoglavljeni v notranjo temo!
A: Povedal sem že: pif, paf!
a: pof!
b: pif, pif!
a: pof, pof, pof!

Tako se igrica začne. Konča pa se s splošnim pobojem. Vojskovodje se tolčejo s helebardami, sulicami, revolverji, puškami, topovi, biologi se tolčejo z mikroskopi, književniki s knjigami, matematiki s šestili, kemiki z epruvetami, glasbeniki z violinami, bobni in trobentami, duhovniki s križi. Otroci pa se pobijajo z igračkami.

Trg je pokrit z mrtvimi.

Žalna glasba.

Vendar ne verjamem, da bi se morali verni in neverni pobiti med seboj. Verujem, da nobena božja ali nebožja misel ne more pokončati ustvarjenih socialnih dobrin, da so zveze obojega izmišljene ali napačno zapažene, ker zamenjujejo vero za spakedranko vere, vero s politiko klerikalizma in s prevaro.

V dnu našega duha (vernega in nevernega) je hrepenenje po absolutnem duhu. Ta nenehna želja je najlepša potrditev njegove globine. Zakaj bi materialist ne mogel spoštovati v sočloveku tega hrepenenja, ko ga nezavedno ima tudi sam in ga vsak dan izraža z drugimi besedami.

Pa tudi nevernih se usmilite! Bilo bi nas še več, verjemite, če bi nas že iz otroških let pustili očetje, mame, profesorji in politiki bolj samostojno iskati!

Branko Miklavc

danilo čelofiga

ujet

I.

dojeti plašnost tega kroga
ki te oklepa in vrača
in zopet vrača

slabotno mimo sebe spuščaš
narahlo dotikajoč se ljubezni
kot lahne sapice drobne stvari
dojetje blagohotno izpuščaš
in dlan komaj drhti
brezbožno stiskajoč to
kar hočeš imeti
čeprav je tako slabotno
kot vetrič kateremu izpiti
se je zahotelo vso gnojno kri
ti hočeš dojeti
pa te slabi ta oklepajoča dlan
malih stvari
rešiti se moraš to veš
samega sebe prekletega
pa vendar ne zmoreš predreti
sten neskončnega kroga
ki odbija vse tvoje male poti
in jih vrača nikoli sprejete
da dlan ponovno drhti
tako ostajaš nesprejet
vračajoč se vedno k sebi
sam med sabo razpet
ujet v svoje male stvari
dvignjen otoček sredi razburkanega
nedojetja vseh tujih poti

II.

postal sem glad svojih koncev
med skale se je zagozdilo veslo
veš
naslednji val bo smrt
če z veslom sam ostaneš tudi ti
med skale ujet in trd

napet ves z grozno silo
si trgaš zadnji košček sebe
da veslu podariš svoj jaz
in z njim svoj zadnji strah
v mokri les preseliš
napet ves čakaš konca
katerega si glad občutil
pred strahom svojim ves zavzet
si lažeš še bom lačen še bom lačen

nekje globoko v veslu pa ostaja misel

da tu se glad konča
čeprav preklet stokrat
še vedno isti
strašno dojetja nedosežni glad
spet vse izgine dlani se umire
ko val ob bregu gine
ti žalosten pred strahom svojim
skriješ glad dojetja
spet laž da te je strah prekinil
in ne priznaš
kako se gromozanski val
na bregu je razblinil

III.

misliš temne loke nad breznom svojim
stranice krst gladujejo
stokrat na dan zresniš obraz
poglejte: to sem jaz

zvon vabi spet na molitev misliš
o ti skelet želja
ki glas ti tone v hrup sveta
zločest postajaš s svojim gladom
večnim gladom ki v nas je vse
ne misliš vendar da si praznik slik
svojih praznih slik
obešenih na steno svojega dojetja

po kapljah jemljemo
si zmagovito krono stvarstva
mi pa ostajamo le drobna nit
na kateri kaplje se suše
ne upam si dajati vi bi me prezirali
ničesar nimam da bi dal
pa vendar vi bi tudi to sprejeli
toda jaz si vam ne upam dati
ko nit pretrgana leži
izjedena

od vedno se sušečih kapelj
premisliš še enkrat vso gladovanje
in čakaš z grozo čakaš
da se nova nit napne
na drugem kraju kajti smrt
ne more vsega še končati

NOVYJ MIR ALI PO SLEDEH SINJAVSKEGA

»Listna uš« I. Ševcova je brez dvoma slab roman. Toda slab roman, ki ga je založba »Sovjetska Rusija« izdala v 100.000 izvodih, kot dopolnilo k planu za 1964. leto, ki so ga opremili s predgovorom, ki ga je sicer podpisal akademik Laktionov — tako, da je bil potem prisiljen izjaviti v Literaturni gazeti (17. XII. 1964), da knjige ni prebral, ko je podpisal tekst, ki ga je avtor že prej pripravil. Po predgovoru in napovedih sodeč, je bil namen te knjige izzvati »odmev« v najširših množicah, toda zgodilo se je le to, da so jo kritiki enodušno odklonili, tako kritiki Komsomolske pravde kot kritiki Literaturne gazete pa še celo Aganjok, ki se je pa nepotrebno popustljivo spustil v polemiko. Vsa ta dejstva so tisto, kar je Sinjavskemu pomembno pri prikazovanju tega dela, ki je imelo en sam namen — vsiliti javnosti popačeno podobo »levih« intelektualcev, ki po romanu sodeč, s svojimi intrigami in lepo povezani po klikah, onemogočajo uspeh del pisanih v duhu socialističnega realizma in povezanih z življenjem ljudstva, da bi lahko nemoteno vtihotapljali dela dekadentnega Zahoda in si razen tega z družbenimi sredstvi nabavljali cognac — in v tem smislu naprej. Sinjavskemu je vsa ta afera priložnost postaviti vprašanje o celotnem mehanizmu, saj je očitno samo slučaj, da je ta roman ali kar pač že je, izšel nekoliko prepozno, ko ni bilo več Hruščova in je bila njegova akcija ponovnega vzpostavljanja zelo razrahljanih mej ustvarjalne svobode vsaj začasno prekinjena. Sinjavski celotne afere nikakor ne obravnava kot dogodek, povezan z že premagano preteklostjo.

Prikaz pesniške zbirke Jevgenija Dolmatovskega »Stihi o nas« nima tako razburljivega ozadja. To je, kakor pravi Sinjavski (Novyj mir, marca 1965), samo ena iz cele vrste povprečnih, spretno sestavljenih pesniških zbirk. To so stihi, ki so pisani na eni sami ravni, v okviru popolnega pristajanja, neverjetnega navdušenja v zvezi s potjo naprej, vse to preko trenutno modnega, kakor naprimer pesmi o »Očetu v kosmosu« ali v načinu pesmi s potovanja v tujini, v katerih je najmočnejše izraženo nepremagljivo domotožje, tako da bi po Sinjavskemu bilo treba v bodoče dobro premisliti, preden bi izpostavili vse te dobre ljudi tako globokim bolečinam. Najzanimivejše je pa to, da si lirični junak teh pesnikov nenehno pripisuje najrazličnejše romantične lastnosti pesnikov, popolno zgorevanje v poskusih izraziti svoja čustva in podobno. In kaj zoperstavlja Sinjavski tem verzifikatorjem? Pisanje s tendenco, s tendenco kot živim, oblikujočim ustvarjajočim načelom, tendenco kot gibanjem, ki lomi dogme, ki ne zahteva kompromisov, ki želi živeti na nov način, na svoj način.

Ali je ta borba za pravico do svojega, do nedogmatičnega, do pestrega (tako se Sinjavski npr. navdušuje v zvezi s Frostom nad tem, da življenje ni preprosto, nad Frostovim prikazovanjem različnih ravni), ali je ta borba tisto, kar opredeljuje dobršen del ustvarjanja »mlade generacije«? In če je res, kam jih bo to pripeljalo, kako dolgo bo to dovolj? In še enkrat imamo priložnost raziskati nek uvodnik, uvodnik novembrske številke 1965, napisan po aretaciji in po splošnem mnenju »zahodnega« tiska zaradi in kot odgovor na aretacijo. Videti je, da gre za opozorilo na šestdeset let od izida znanega Leninovega članka »Partijnaja organisacija i partijnaja literatura«. Za nas ni več tako preprosto slediti petim stranem tega uvodnika, ki začenja z ugotovitvijo, da je princip komunistične partijnosti umetniškega dela eden osnovnih principov estetike znanstvenega socializma in komunizma in potem s pretehtavanjem različnih citatov iz tega članka in iz Leninovih razgovorov s Klaro Zetkin (o neustreznosti administrativnega ukrepanja, o tem, da je idejno prepričanje učinkovito samo takrat, kadar je sprejeto povsem svobodno in dobrovoljno), pride do tega, da je razrešitev očitane protislovnosti med »svobodno« in »odkrito povezano« (s partijo, s proletariatom) književnosti v tem, da je polnost in globina doseganja objektivne resnice edina in splošna mera kakršnih koli produktov duhovne dejavnosti človeštva, da je zahteva po svobodi zahteva po polnosti razvitka. Z omembo zadnjih treh plenumov CK KPSZ, ki so se izrekli proti voluntarizmu in za znanstven pristop in z citati Lunačarskega, da je umetnik dragocen takrat, kadar odkriva novo, poskuša uvodnik zaključiti z utemeljevanjem povezanosti znanstvenega pristopa k resnici in umetniškega, o povezanosti preko komunizma, ki je »izpeljani humanizem«, kar je citat iz Marxa in ga pri nas uporabljamo kot celoto (... humanizem-naturalizem).

Resnica torej, objektivna resnica celo kot osnovno pri vseh prizadevanjih. In zopet ostane vprašanje, kako dolgo bo moč obdržati prepričanje o zadovoljivi razsežnosti tega vodila.

Kakor koli že, vrsta prispevkov iz revije izpričuje to željo po kolikor mogoče natančnemu, nepredpisanemu poročanju. Poleg presenetljivega števila spominov in odlomkov iz dnevnikov je tu tudi proza, takšna kakor jo piše naprimer I. Grekova. V njenem »Poleti v mestu« beremo o knjižničarki, ki se po nekem »srečanju pisatelja z bralci« in diskusijah o pozitivnih in negativnih junakih vrne domov in najde pri hčerki napotnico za splav, ko se pa hčerka vrne, ji pripoveduje o tem, kako je bilo s tem prej, ko je ona sama poskušala ilegalno splaviti. Ali naprimer zgodba Vitalij Sjomina »Asja Aleksandrovna« o zapiranju, službi, večjih in manjših plačah, pa celo preprost zapis V. Njekrasova »V svetu skrivnostnega« o starih in novih stolih njegovega stanovanja. Jefim Doroš pa piše v »Vožnji v Ljubogostice« o obisku v nekem sovhozu, o starem in novem upravniku, o nedokončani šoli in neustreznih kulturah.

Seveda ni samo tega. Omenimo torej še Ano Ahmatovo, Ano Ahmatovo, ki je pred nekaj dnevi umrla, v 76. letu, pesnikinja, ki jo je Blok označil kot »krščansko ciganko«. Njen prvi mož Nikolaj Gumiljov je bil streljan 1921, drugega moža in sina je zgubila v obdobju velikih čistk, po drugi vojni so jo izključili iz zveze sovjetskih pisateljev. Pa vendar — 7. marca so časopisi objavili nekrologe Ani Ahnatovi, nihče pa ni obeležil 13. obletnico Stalinove smrti, kakor beremo v poročilih.

Da je Novyj mir objavljal njene pesmi najbrž ni dovolj za to zahajanje, ki samo dokončno potrjuje, da je vse kar pišem pisano kot navajanje primerov, za ilustriranje in podobno. Toda ni dvoma, da bo prišlo do večjih možnosti komuniciranja, ko ne bomo videli samo značilnosti in posebnosti.

Za 1966 Novyj mir (ki se ga lahko bere v Slovanski knjižnici, v NUK-u, v čitalnici inštituta za filozofijo in sociologijo in najbrž še kje) napoveduje novi roman V. Dudinceva, konec Fedinovega »Kresa«, dela Solženicina, Bondareva, Aksjonova, Grekove, Dombrovskega, Tendrjakova, Ehrenburga, Paustovskega ... N. Čačinović

(konec)

Študentje studia prof. Ravnikarja na oddelku za arhitekturo smo semestralni premor izkoristili za koristno in po našem mnenju tudi potrebno dopolnilo rednemu delu. Z lastnimi sredstvi (na fakulteti žal ni bilo mogoče dobiti pomoči) smo organizirali Osnovni likovni tečaj, ki ga je vodil prof. Ravnikar, pomagali pa so arh. Dobravčeva, Lesnikova, Brumen in nekateri starejši kolegi — študentje nekdanje B smeri.

Tečaj nam je odkril do zdaj še neznane pa privlačne zakonitosti sveta tekstur. S pomočjo preprostih matematično-geometrijskih metod postane mišljenje bolj disciplinirano in nam pomaga najti primeren sistem oblikovanja določene naloge.

Rezultate našega dela si je lahko javnost ogledala in ocenila na razstavi ob zaključku tečaja, ki je opazovalcu odkrila smisel našega dela s temile uvodnimi besedami:

Vrednost dvotedenskega počitniškega dela, čeprav v skromnem obsegu počitniškega tečaja, naj bi bila za udeleženca in gledalca opozorilo na možnosti, ki se v matematični in geometrični misli kot ureditvenem načelu odpirajo tako, da začetno oporo kot izhodiščno logiko izražamo v eksaktno izraženih vrstah, ritmih, serijah, zaporedjih, polarnostih in vrtenju.

S tremi dimenzijskimi danostmi (ploskev, relief, plastika) kot dvo, dvoinpol, trodimenzionalnim obsegom pomagamo zajeti na urejen in precizen način dnevno stvarnost.

Tečaj odpira vrata k aktivni prisotnosti v svetu tekstur kot živega, dinamičnega, za rast in spremembo sposobnega ustroja stvari, ki ga strogo ločujemo od sterilnega ornamenta, za katerega ga lahko površni opazovalec zamenja. Klasično interpretacijsko estetiko nadomestimo z moderno estetiko predmetnih sklopov in s fizikalnimi strukturami (teksturami).

Nove življenjske potrebe, za katere arhitekt oblikuje, se s pomočjo tekstur, kot jih tu razumemo, hitreje in popolneje približujejo viziji novega človekovega dela v bodočnosti.

Na tej poti, ki po eni strani drži v sistematiko standardnih gradbenih elementov kot pripravljenemu gradivu in likovnim zmožnostim, ki jih te študije odpirajo, moramo iskati bodočnost naše stroke, arhitekture, in naših oblikovnih prizadevanj.

OB „ODPRTEM PISMU"

V prejšnji številki smo objavili izpoved, pričevanje kolega, ki je v stiski in ki, kot sam pravi, verjetno ni osamljen. To odkritosrčno pismo nas poziva, prav obvezuje, k premisleku in razpravi.

Ne bom pisal o odzivu na to pismo, ko je kar veliko bralcev videlo v njem samo »bodice in konice«, celo senzacijo — in se je kljub uvodnemu pripisu neustrezno vedlo do sestavka. Saj to ni ne prvi ne zadnji primer takega »nesporazuma«, ki nikakor ni slučajen in ki bi za to terjal posebno razpravljanje. Nekatere morda tako nerazumevanje navdaja z obupom, sam pa sem izbral pot, ki je dejavnejša — ki pa tudi predpostavlja vendarle neko zaupanje in odprtost do sočloveka.

Pisal bom samo o dveh značilnostih, zgovornih in morda temeljnih lastnostih tega pisma. Oster in odkrit bom do svojega kolega — tako naj moje besede poskusijo pomagati k razkrivanju resnice mladega pokolenja. Zato tega spisa ni brati kot moraliziranje, pa tudi ne kot opravičevanje, zakaj si je uredništvo »predrznilo« objaviti tisto pismo.

Neznani kolega nam opisuje, kako se je v njem razvijalo razpoloženje, ki je zdaj privrelo do viška kot to, čemur lahko rečemo resignacija ali obupanost. Značilno je, da nanj niso vplivali natančni podatki in točne informacije, tudi ne lastna spoznanja družbenih zakonitosti. Živel in opredeljeval se je po tistem, kar ljudje govorijo, kar vsak dan pripovedujemo, po tem, kar »kroži« — kar je v nekih družbenih skupinah »splošna miselnost«, lahko bi celo rekli »prevladujoča ideologija«. To je neka svojska resnica, ne zato, ker bi bila bolj ali manj to le odsev objektivne stvarnosti, ampak zato, ker živi v ljudeh in se ljudje po njej v svojem življenju ravnajo. Oglejmo si to resnico od blizu.

PREDSODKI

Zapisal sem »ideologija« in v zaglavje »predsodki«. To je treba podrobneje razložiti.

Kolega piše, da »si ne upamo povedati na glas«, kako se je študentski standard »poslabšal vsaj za 30 odstotkov«. — To ne drži, ogledati si je treba le pisanje Tribune v tem študijskem letu, pa doženemo.

Kolega piše o avtomobilih, »ki smo jih uvozili namesto zdravil«: tudi to je zelo poenostavljeno; vprašanje je, če je bila »avtomobilska« vsota denarja res enaka tisti, ki bi jo potrebovali za zdravila. Vsekakor pa ta denar ni bil kar prenesen iz »fonda za zdravila« — treba bi se bilo torej vprašati po smotrnosti razdeljevanje družbenih sredstev, tega pa kolega ni storil. To vprašanje je bilo tudi že nekajkrat javno obravnavano, zato ne sodi med tiste, »ki si jih ne upamo povedati na glas«.

Končni sunek je kolegu zadal pogovor mladeničev, ki da se zabavajo v vilah izvršnega sveta. To je silno važna prvina, zato se velja pri njej ustaviti. — Kolektiv izvršnega sveta je imel včasih sindikalne domove kot drugi delovni kolektivi iz tovarn, podjetij itd. Če morda kolega misli, da ta kolektiv do sindikalnih domov ni upravičen, potem je to verjetno znamenje tistega preprostega zoprvanja vsemu, kar se lahko upravičeno ali neupravičeno (pač po imenu) poveže s pojmom »oblast«. Če pa ne misli tako, potem občutek, da je »oblast« absolutno privilegirana itd., še manj zavestno in tem močneje govori iz njegovih besed. Ne pisal bi o tem »revoltništvu«, ki je bilo zmerom značilnost apolitičnih in družbeno neučinkovitih skupin, ko bi v najrazličnejših oblikah ne bilo razperjeno v nekaterih skupinah naše mladine. To je tisti pojav, o katerem na mladinskih konferencah govorijo pod imenom »nezainteresiranost« in ki se v življenju kaže kot pretirana, včasih kar bolestno razdražena »kompenzacijska« dejavnost. — Skrajni primer: popevkarski klubi. To je vzpostavljanje medčloveških odnosov, ki jih vzdržuje družbeno povsem neploden vrednostni sistem (popevkarstvo) in ki jih urejujejo dogovorjena, udobna in jasna pravila (občudovanje teh in teh pevcev, zbiranje plošč in avtogramov, zamenjava itd.) Taka skupina je vsaj v nekem obdobju samozadostna. Članom nudi vse, kar so v poprejšnjih družbenih odnosih pogrešali — »smisel«, to je vrednostni sistem, jasnost in nedvoumnost odnosov, nekakšno tovarištvo in razumevanje, konformnost in celo uniformnost — ter možnosti uveljavljanja. Prav zaradi te samozadostnosti verjetno v takih skupinah ni izrazitega »revoltništva«, čeprav je vse zunaj njih članom tuje, morda celo mrzko.

Če se posameznik ne more odločiti za »kompenzacijo«, potem se seveda revoltira zoper vsako urejanje in urejenost, nujno torej tudi zoper to, o čemer misli, da je oblast. Tu je navidezno protislovje: ker pogreša smisla, urejenosti, se upira urejenosti. To pa je le videz: pogreša *svojega* smisla, urejenosti, ki bi jo sam zavestno ustvarjal, bil zanjo odgovoren. Vsaka druga urejenost je torej zanj nemožnost lastnega urejanja nesmisla, lastne potrditve kot človeka. K temu vprašanju se bom povrnil, ko bom pisal o »obupanosti«.

— Vprašanje razslojenosti med mladino, o katerem hoče pravzaprav spregovoriti naš kolega, je veliko bolj zapleteno, tudi težavnejše: tu gre za resnično privilegiranost pri razpolaganju z materialnimi dobrinami, ki so *privatna lastnina* (navadno staršev) in pa za večje možnosti, ki jih imajo nekateri mladi ljudje na začetku življenja. To pa je seveda nekaj drugega, kot tisto, kar nam pripoveduje pismo. Naš kolega torej gradi *na sklopu predsodkov*, ki pa je toliko koherenten, da ga lahko imenujemo že kar »ideologija«. Potrebno bi bilo raziskati korenine take popolne nekritičnosti pri nekaterih skupinah mladih ljudi. Morda bom osvetlil nekatere vzroke, če opišem drugo značilnost tistega pisma, namreč.

OBUPANOST

Kolega piše, da je zgubil zaupanje, da je z zaupanjem »izginjal tudi smisel njegovega delovanja«. Pozneje pojasni, kaj je bilo temelj smislu njegovega delovanja: vera v revolucionarno preteklost, v iskanje sedanjosti in v »svetlo bodočnost«. Torej vrednote, ki jih je na poseben način prejel s svojo vzgojo. — Pozneje se mu je izkazalo, da ta načela niso uresničena v praksi, še več, da jih tisti, ki jih oznanjajo (po njegovem »naši očetje«) s svojim ravnanjem kršijo.

Značilno je dvoje: ko je spoznal, da načela niso *uresničena*, se ni vprašal, ali se *uresničujejo*, kako se, oziroma zakaj se ne uresničujejo. In: ko je spoznal, da načela, ki jih je sprejel z vzgojo, niso uresničena, si ni zastavil cilja, da bi jih sam uresničeval, ampak je obupal — podvomil je v načela in obtožil tiste, ki so jih privzgojili: lažete!

To zgovorno kaže, kako so mu predajali vrednote: kako so ga pred njimi postavili v čisto pasivno držo. — Zdaj logično sledi to, kar je tudi najbolj udobno: vrednote so lažne vrednote, tisti, ki jih pridigajo, so lažniki in dvolični. Po tem sklepanju sem sam uboga žrtev, imam vso pravico, da obupam.

Če sem v tem obupu dosleden, razpolagam z več možnostmi, ki pa so vse enako mešetarske: ali postanem institucionalizirana žrtev in me bojo kot takega vsi ujčkali in pomilovali; ali postanem cinik in se do tega zavrženega sveta tudi zavrženo vedem: delam kariero ali pa prekupčujem in bogatim; ali pa se kot huligan temu obupu neprestano upiram, vendar vseskozi na isti ravni, tako da ga po svoje spet potrjujem.

— Z obupanostjo torej ne pridem nikamor: obup je vdaja, celo udobna vdaja. Zdi se, da to sluti tudi naš kolega, ko pravi: »na svoja vprašanja ne zahtevam več vaših odgovorov, temveč zahtevam pravico, da si jih sam poiščem . . .« Značilno, da še zmerom zahteva, da mu nekaj »dajo«: ni še čisto premagal »objekt v sebi«, ni še čisto prebolel drže, ki so ga vanjo zaklenili v srednji šoli.

— Odkrito in ostro sem poskusil pokazati nekatere značilnosti in nedoslednosti v pismu našega kolega, ker je bil tudi on odkrit in oster. Posebno važna pa se mi zdi medsebojna odkritost in razkrinkavanje naših nedoslednosti, zaradi precej splošne razširjenosti nekaterih nevzdržnih iluzij med našo mladino. Na republiški mladinski konferenci so npr. delegati zelo kritično ugotavljali nezadovoljivo stanje v šolah, delovnih kolektivih, pa tudi v sami mladinski organizaciji — potem pa so nekateri, ki jih ni bilo malo, hoteli prejeti od nekod neki »smisel«, nekateri so celo hoteli čim strožjo, morda celo avtoritarno mladinsko organizacijo.

Kakšna iluzija pričakovati, da bo namesto nas nekdo drug odkril »smisel«! Kakšna iluzija čakati, da nam bo nekdo velel: »Storite tole!«, in da bomo to uspešno opravili. Noben načrt, ki ga ne bomo *sami ustvarili ali sami sodelovali pri njegovem ustvarjanju*, ne more biti uspešen smisel našega delovanje. Nobena organizacijska shema nam ne more pomagati, če v delu samem ne ustvarjamo svojo organizacijo, če Zveze mladine ne uresničujemo za svojo dejavnost.

Čeprav so te resnice silno preproste, in čeprav bi nas prav razočaranja, ki nam o njih poroča naš kolega, morala prepričati o njih, jih v svojem delovanju navadno ne uresničujemo. — In prav tu je kleč! Ni težko z besedami opraviti z obupanostjo in predsodki — v dejanjih je teže: in le z dejanji jih je mogoče resnično premagovati.

Prav zdaj smo prišli do vprašanj, ki se bo morala v njih gibati naša nadaljnja razprav. Ta zapis je skušal samo pokazati nekatere značilnosti pisma in njegove miselnosti, tiste značilnosti, ki zanje mislim, da nam najbolj na široko odpirajo vrata za nadaljnje analize. Morda mi je uspelo, da se nekatere razsežnosti pisma zadovoljivo osmislil: zdaj je treba poiskati vzroke, strukture in procese, ki omogočajo in porajajo to, kar sem imenoval obupanost in predsodki. Pa ne samo to: še nujneje je iskati poti, kako premagati nezavidljiv položaj nekaterih skupin naše mladine, da ne bojo obtičale v tej slepi ulici.

Rastko Močnik

POGOVARJAMO SE

Težko mi je pisati o stiskah mladega človeka, o stiskah, ki mu povzročajo trpljenje in ga tirajo v obup.

Dejstvo, da je vsakdo od nas že doživljal ter preživljal taka stanja stvari ne izpremeni. Opraviti imamo s konkretnimi stiskami in bolečinami konkretnih mladih ljudi, mogoče celo mladih generacij.

Ni razloga, da bi to problematiko simplificirali ali celo omalovaževali: to bi bilo lahko usodno. Posebno še če upoštevamo dejstvo, ki izhaja iz javnih podatkov, da je suicidnost mladih ljudi na Slovenskem med najvišjimi na svetu (glej članek dr. D. Vogelnika v NR).

Ob tem je vseeno res, da je bilo doslej za mladino mnogo storjenega.

Vendar komaj dobra polovica otrok izdela osnovno šolo. Majhen je procent tistih, ki se od teh prebijejo naprej. Z grozo ugotavljamo (ne da bi kaj več storili), da je najtežja bariera, ki jo morajo mladi ljudje premagovati: gmotni položaj staršev.

Torej nikakršnih razlogov ni za lahkokrilli optimizem.

Pa vendar bi bilo zgrešeno molčati ob »Odprtem pismu . . .« iz prejšnje številke Tribune. Molčati o tem bi pomenilo nojevsko vtikanje glave v pesek, pomenilo bi ignoriranje resničnih problemov mladih, pomenilo bi lahko nevarnost, da se uveljavijo ali pa vsaj utrde nekateri zgrešeni pogledi ali brezizgledne težnje. Najprej nekaj obrobnejših pripomb.

Ne glede na to koliko je takih, to ne sme pomeniti, da jih naj odženemo kot nadležno mrčes. Nasprotno z vsem srcem se jim moramo posvetiti.

Beremo, da se je naš nepodpisani kolega posvečal višjim principom (čepel je na sestankih, pogovarjal se je z ravnateljico itd.); sošolci so ga pa menda celo odklanjali. Ko pa je pričel več razmišljati, več zahajati med kolege, ljudi, je naenkrat izgubil zaupanje v vse. Če se zamislimo v ta proces moramo skleniti, da je bil kar logičen. Namišljeni svet namišljenih vrednot ni vzdržal stika s stvarnostjo.

»Sedaj ne verjamem v nič več« ter za tem posplošuje, da je vse to oznaka za razpoloženje skoraj vseh izmed nas.

Velike so te besede in samozavestna je ta ocena.

Ogromen del mladine si z muko in delom gradi: svoj pogled na svet, svoj sistem vrednot, svoje ideale; skratka gradi svojstven obraz svoje generacije. Upor očetom je šele prvi in najbolj nebogljen korak na to pot. Mi vsi smo ga morali storiti čeprav po navadi zelo intimno zato pa tem bolj boleče.

»Reforma ne sme in ne bo nikogar prizadela« je slišal govoriti visokega družbenega delavca. Mnogo jih je bilo, ki so opozarjali, da bo reforma prizadela vse nas. Pa jih nismo hoteli poslušati.

»Ljudje odhajajo čez mejo« . . . To dejstvo je danes kot kaže naša največja nacionalna bolečina. Med ekonomskimi emigranti je dobršen del takih, ki so imeli delo in kruh doma odhajajo samo vnovčiti svojo delovno sposobnost za višjo ceno. In vendar je res, da je zadnje desetletje in pol prav študentska mladina naše univerze najostreje, da naravnost strupeno napadala zaprte meje. Kakšen socializem pa je to če ne morem k teti v Trst? Ljudje iz kapitalističnih držav gredo kamor hočejo, socializem pa nas je prikoval k tlem. Ali so nam žične ovire na mejah in streljanje za prebežniki v čast? itd. Kdo bi se spomnil vseh teh verjetno upravičenih očitkov. Zakaj torej naš razočaran kolega ne zahteva konsekventnih ukrepov: zaporo meja, okrepitev straž na mejah, ponovna uvedba streljanja na eventualne begunce itd. Potem bomo vsi doma: lačni ali siti, zadovoljni ali nezadovoljni, srečni ali nesrečni, alienirani ali reintegrirani; ni važno, doma bomo!

»Slava naših preteklih del raste v nesorazmerje . . . «

Čigavih »naših«? Dela očetov ali sinov? Ali je res nujno potrebno razvrednotiti dela očetov — da bi se lahko uveljavila dela sinov? Mislim, da je resnica drugačna. Dela sinov šele lahko dajo delu očetov pravo vrednost.

Zadnja bariera našega kolega za katere se je umikal je padla ko je slišal gručo mulcev pogovarjati se kako so se zabavali v izvršniških vilah.

Kako šibka je bila ta bariera, da je padla pred vilami Izvršnega sveta. V kolikor »te vile« (ne vem koliko naj bi jih bilo) resnično povzročajo take tragedije v širših plasteh naše mladine potem bi bilo vredno ne samo zapreti jih, ampak dobesedno razdejati kakor so Rimljani Kartagino (rentabilnejša varianta pa bi bila razprodati jih obrtnikom).

Pet ljudi, brezmadežnih, z odgovornih položajev želi poznati. Niti enega brezmadežnega ni ne tam ne drugod. Tudi podpisani in nepodpisani nisva taka, nobeden živ človek ni tak.

Govoriti v današnjem položaju, da mladina »ne dela«, da ni aktivna, se ne udeležuje v javnem življenju ali slično je vendarle smešno in celo prevarantsko. Mladina dela, misli, agira, obupuje, pada in znova vstaja; skratka živi. Če pa precizno zgrajene organizacijske strukture nikakor ne zmorejo zaživeti obsojamo te. Izvajati iz letargije in neaktivnosti teh zaključek, da je mladina izgubila zaupanje v to družbo je preproščina brez primere. Ali pa račun?

Težko je, resnično težko vsakemu od nas živeti — pa čeprav le za hip — brez smiselno. Vendar kako lahkotno se naš kolega odpove »družbe, ki jo po vsej sili hočemo imenovati socialistično« — kot pravi.

Zase zahteva pravico, da si sam poišče odgovore na vprašanja, ki se mu zastavljajo.

To vendar ni nikakršna pravica. To je kruta dolžnost vsake svobodne kreature.

»To mi morate pustiti« (tako g ovori otrok kadar zahteva igračo). Pri tem sam ne daje nikomur nič. Saj nas je še mnogo tu, ki bi tudi želeli in rabili pomoč od sočloveka v naših stiskah in v našem boju za našo lastno človeško podobo. Vendar ne. Hoče le »pravico« zase.

Če smo se že pogovarjali o posameznih stališčih našega kolega moramo še ugotoviti kam vodi taka resignacija. V svetu, ki ga živimo se lahko uresničujemo le v trajni borbi s silami ne — sveta. Resignacija pa naj bo še tako plemenita in naj bo posledica še tako brutalnih pritiskov je oblika bivanja, ki si je birokratske sile najbolj žele. Tak človek bo prav kmalu privatnik, vrtičkar, ki bo doma gojil rože, otroke in svojo lepo dušo. Na starost pa bo doživel isto usodo: sin se ga bo odrekel (mogoče, da bo tudi sin ob tem resigniral).

»Ne verjamem v to družbo . . .« Kaj pa nam nudi namesto te družbe oz. za kakšno družbo se bori namesto za razvijanje te? To ni razvidno iz pisma. Možnosti so po mojem tri. Restavracija kapitalizma je ena možnost. Na to sam ne računa kot iz konteksta pisma izhaja. Druga možnost: socialistična družba, precizno urejena z jasnimi cilji in hotenji, brez zablod itd. Nek čas smo tako ureditev že živeli pa smo jo premagali; Kitajci jo na grozo vseh nas razvijajo naprej. Tretja pa je samoupravna. Ta je od vseh najtežja. Pelje preko »nepravilnosti, zlorab, izdajstva, vez in poznanstev, blišča in bede naših lastnih misli, hotenj, obljub, dejanj in ciljev« — z vsem tem in proti vsemu temu.

Ali bomo vse to obvladovali ali pa bo vse to obvladalo nas.

Zato je naša obveznost in najvišja dolžnost vedno znova govoriti o teh problemih. Vedno znova moramo analizirati naše življenje, naša hotenja pa tudi naše globalne projekte. Le tako se bodo mlade kritične energije lahko plodno realizirale. Gre torej zato, da bomo graditi tako družbo, ki bo omogočala da boš ti moj mladi kolega omejeval slabo ter spodbujal dobro v meni — jaz pa isto v tebi.

Adam Jan

P. s.

Očetom pa, ki na vsak način pričakujejo hvaležnost sinov, naj velja misel, ki jo je neštetokrat izrekala mama nam nehvaležnim otrokom: »Ne pričakujem hvaležnosti od vas zato, ker je tudi vi od vaših otrok ne boste dočakali.«

POMOČ NAŠIM ŠTUDENTOM ZA POTOVANJE V TUJINO

Kakšne so možnosti potovanja v tujino za naše študente? Kje lahko študent dobi potrebne podatke za orientacijo? Kaj nam nudi v tem pogledu naša študentska organizacija?

Študentje medicinskih, tehniških in ekonomskih znanosti na ljubljanski univerzi imajo možnost, da preko mednarodnih študentskih organizacij AIESEC, IAESTE in IFMSA dobijo inozemsko strokovno prakso po končanem tretjem ali četrtem letniku. Število teh praks je omejeno, razen tega pa morajo študentje izpolnjevati nekatere pogoje: obvezno je znanje nekega tujega jezika, potrebna je precej visoka povprečna ocena opravljenih izpitov, včasih pa je odločilnega pomena tudi tako imenovana družbena aktivnost študentov.

Drugo možnost potovanja v tujino nudi našim študentom Biro za mednarodno izmenjavo študentov in mladine, ki organizira skupinska potovanja v razne države Evrope; doslej je njihov program obsegal predvsem obisk vzhodnih držav, vendar se njihovo področje dela neprestano širi tudi v druge evropske dežele.

Redki študentje imajo priložnost, da gredo v tujino v okviru študentskih delegacij, bodisi preko Mednarodnega odbora UOZŠJ ljubljanske univerze, bodisi preko posameznih fakultet.

Vsi drugi, prav gotovo najštevilnejši, pa so prepuščeni sami sebi. Pomagajo si, kakor vedo in znajo, in neredko porabijo za priprave na potovanje v tujino ogromno časa, denarja in živcev. Med njimi je veliko takih, ki ne obvladajo tujih jezikov v zadostni meri in ne pridejo v poštev za strokovne prakse ali mednarodne študentske delegacije; imajo premalo sredstev, da bi si privoščili organizirano skupinsko potovanje in tako naprej. Marsikateri od njih ostane zaradi različnih težav doma in doštudira, ne da bi pokukal čez mejo.

Da bi tudi takim študentom omogočil obisk kake tuje države, je Mednarodni odbor UOZŠJ ljubljanske univerze ustanovil posebno KOMISIJO ZA INFORMACIJE, ki daje nasvete in priporočila ljubljanskim študentom za zasebna potovanja v tujino.

Študentje lahko dobijo informacije o mladinskih poljedelskih in drugih javnih kampih po Evropi, o možnostih priložnostnih zaposlitev v raznih državah, o študentskih popustih pri prevozu, prehrani in prenočevanju v inozemstvu, o turističnih zanimivostih predvsem evropskih dežel, o možnostih avtostopa in tako naprej. Komisija za informacije pomaga pri dopisovanju v tujih jezikih, daje priporočila za izstavitev potnih dovoljenj in posreduje v drugih podobnih primerih.

Komisija ima uradne ure na Trgu revolucije 1, v drugem nadstropju soba 84, vsak torek in petek od 13. ure do 14. ure.

SLOVENSKO ŠPORTNO ZDRUŽENJE „BOR" V TRSTU

V Trstu je športno življenje tam živečih Slovencev precej razgibano in tudi uspešno.

Že sredi leta 1959 so tržaški Slovenci ustanovili svoje športno združenje. Pobudnik za to akcijo in predsednik iniciativnega odbora je bil slikar in prvoborec Jože Cesar.

Zanimivo je, da so športniki v »BORU« popolni amaterji in se od ustanovitve dalje uspešno kosajo s svojimi poklicnimi kolegi — profesionalnimi športniki. Sliši se skoraj neverjetno in malce idealistično, da se amaterji lahko postavijo z ramo ob ramo profesionalcem in jim uspešno kljubujejo — tržaško športno združenje »BOR« je dokaz, da je v današnjem »sprofesionaliziranem« športnem svetu tudi kaj takega mogoče. Seveda pa je amaterjem, vaditeljem in športnikom, poleg želje za prestiž nad profesionalci vodilo k uspehom prav gotovo še kaj drugega, morda njihova nacionalna zavest.

Dejstvo, da je v Trstu še danes precej neofašistov, ki skušajo zatreti vse, kar »diši po komunizmu«, je precej neprijetno za skoraj vsakega tržaškega Slovenca, še bolj pa za takega, ki bi rad tako ali drugače nastopil v javnosti.

Športniki v »BORU« imajo z organizacijo svojih tekmovanj in ostalih prireditev precejšnje težave, kajti zelo težko dobijo dovoljenja policije in ostalih oblasti, predvsem »po zaslugi« svoje nacionalne pripadnosti.

»BOR« je športno združenje, ki se v celoti vzdržuje samo. Sredstva (predvsem denarna) pridobivajo z organizacijo raznih družabnih prireditev, nekaj denarja pa dobijo tudi s prostovoljnimi prispevki. Kako so njihove »nabiralne akcije« denarja uspešne, nam lahko pove podatek, da so z organiziranjem pustnega plesa pridobili pol milijona lir čistega dobička. Kljub temu, da nimajo stalnih dotacij, krijejo vse stroške tekmovanj (tudi mednarodnih) iz lasnih sredstev, pa tudi vse rekvizite si kupujejo sami. Slovenski športniki v Trstu si bodo v kratkem začeli graditi športno dvorano, denarna sredstva zanjo pa bodo v celoti zbrali sami.

Izmed športnih panog, s katerimi se ukvarjajo so najbolj uspešni v odbojki, saj tekmujejo dekleta v italijanski prvi ligi, fantje pa v drugi. Tudi v atletiki, namiznem tenisu in rokometu dosegajo vidne uspehe.

Z gotovostjo lahko trdim, da so slovenski športniki v tržaškem »BORU« zgovoren demanti nekaterim našim (ne)profesionalcem, ki zagovarjajo stališče, da brez ogromnih dotacij, predvsem pa premij za dosežene (ne)uspehe, ni mogoče niti misliti na kvaliteten šport.

Upamo in želimo, da bi se »vremena slovenskim Tržačanom končno le zjasnila« ter da bi še naprej dosegali športne uspehe kot čisti amaterji.

Vladimir Vidmar

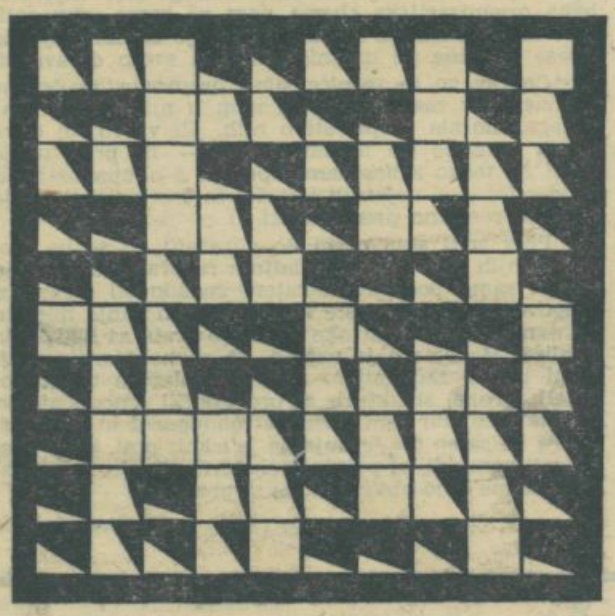

POMAGAJMO INDIJI

Prebivalstvu nekaterih pokrajin prijateljske dežele Indije grozi zaradi velike suše lakota. Pretresljiva je vest, da je v nevarnosti skoraj 20 milijonov otrok in več kot 2 milijona nosečih in doječih mater. Le 40 odstotkom prebivalstva pa je zagotovljen minimum življenjskih sredstev.

Na iniciativo članov klubov OZN s koprskega področja je Republiški center klubov OZN sprejel na svoji plenarni seji dne 27. 2. 1966 sklep, da pozove članstvo organizacije, ostalo mladino in občane, naj se pridružijo mednarodni solidarnostni akciji za pomoč prebivalcem Indije.

Zbirala se bodo samo denarna sredstva na skupni žiro račun pri Glavnem odboru RK Slovenije 505—746/2—75, sklad za pomoč Indiji do 15. aprila, ker je potrebna kar najhitrejša pomoč.

VSAK PRISPEVANI DINAR, MANJ LAČNIH V INDIJI!

Organizacija klubov OZN v SRS,
LJUBLJANA

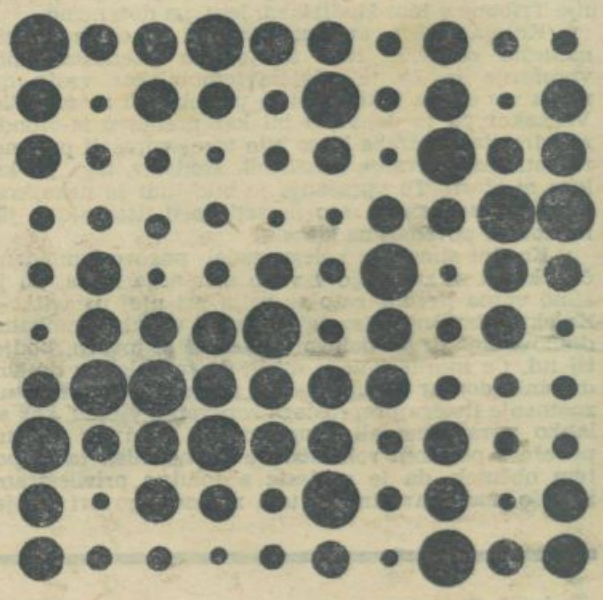

NEKAJ PREDLOGOV ZA NASLEDNJA SVETOVNA PRVENSTVA V LJUBLJANI

Do začetka svetovnega hokejskega prvenstva 66 smo dneve in dneve gledali dolge vrste na gosto parkiranih domačih avtomobilov na nekaterih ljubljanskih ulicah, ko pa je prišlo prvenstvo, so se na ulicah pojavili znaki ČUVANJE in uslužbenci Snage so začeli pobirati pristojbino petsto dinarjev za parkiranje. Že naslednji dan so izginili domači avtomobili s teh ulic. S tem smo naredili prostor avtomobilom s tujo registracijo in se izkazali kot izredno gostoljubna dežela. Pa nismo ostali samo pri tem; po radiu smo svetovali domačim voznikom, naj v dneh prvenstva pustijo svoja vozila v garažah, da naredimo tujcem prostor na naših ulicah. Izložbe smo aranžirali kot še nikoli prej in jih opremili z napisi v tujih jezikih. Lokale smo pospravili, kar je bilo neurejenega, uredili, popravili, renovirali. Zato, da bodo tujci dobili dober vtis, da bodo dobili o nas ugodno predstavo, da nas bodo proslavili v svojih deželah.

Vse to me je privedlo do nekega določenega razmišljanja. Ali naj ostanemo pri tem ali naj stopimo še korak naprej, še več korakov naprej! Možnosti so neizčrpne. Naj jih nekaj navedem.

Ker sem začel z avtomobili, naj tu nadaljujem. V času prihodnjih svetovnih prvenstev (ali celo olimpiad!) bi lahko svetovali našim meščanom, naj se ne vozijo z avtobusi mestnega prometa, da bo v njih dovolj prostora in se bodo tujci dobro počutili (ne bo gneče!). Če nasvet ne bi pomagal, bi povišali vozno ceno. Če stane v Italiji tramvaj sedemdeset lir, bi pri nas trolejbus po zdravi logiki lahko stal sto štirideset dinarjev. Prepričan sem, da bi domačine minilo voziti se s trolejbusi, če bi uvedli to novost. Tujcem pa cena seveda ne bi ničesar pomenila, saj oni imajo denar. Pri tem moram poudariti, da me ne bi nič motilo, če bi se v enem trolejbusu peljala samo dva, ali pa celo samo en tujec. Še bolje! Imeti cel trolejbus zase, tega si doma tujci ne morejo privoščiti. Mi pa bi pokazali, kako jih spoštujemo in ljubimo.

Nadalje bi skušal domačine prepričati, da ne bi hodili v lokale. Saj naši tujci se vendar ne morejo dobro počutiti v lokalih, ko je pa tam toliko naših ljudi. Samo poglejmo zvečer v restavracije in gostilne, vse je polno. Zdaj pa si predstavljajmo družbico Nemcev, ki imajo celega Mačka zase! V trenutku bi postali najbolj priljubljena dežela v Evropi... Ker pa naših ljudi ne bi bilo zelo lahko spraviti iz lokalov, predlagam, da bi uvedli vstopnino, jurja in pol, recimo, ali pa celo toliko, kot v barih. Če še to ne bi pomagalo, potem naj bi stal dva deci črnega, na primer, tisoč din. Takoj bi imeli tujci vse lokale zase. Pa še sramote ne bi gledali, tistih pijancev in podobno.

Zdaj pa poglejmo, kakšna gneča je na pločnikih! Od Figovca do Emone se komaj prebiješ, toliko je ljudi. Za začetek bi predlagal mitnine na križiščih. Za dostop k Titovi cesti bi moral domačin odšteti petsto din, toliko kot za avto. Hitro bi bili naši tujci sami na pločnikih. Lahko bi plesali svoje narodne plese, če bi hoteli.

Problem so tudi trgovine. Le-te naj bi bile odprte samo za tujce, ki bi morali pokazati svoje potne liste in plačati v devizah. Domačinom za naš denar v dneh svetovnih prvenstev ne bi prodajali. Upam, da bodo odgovorni krogi moje predloge upoštevali, če že ne do začetka svetovnega prvenstva v streljanju z zračno puško, pa vsaj do svetovnega prvenstva v vaterpolu ali rokometu ali boksu. Do olimpiade pa bi moralo biti to urejeno prav gotovo.

Toda po vseh teh ukrepih bodo domačini še vedno životarili v svojih stanovanjih. Predlagam, naj poročeni možje odstopijo svoje žene tujcem, željnim zabave, če pa tega ne bodo storili sami od sebe, sem za to, da jim žene obdavčimo. Potem so tu še stanovanja. Kakšna gostoljubna dežela bi bili, če bi odstopili tujcem naša stanovanja! Tega ne doživiš niti v tako turističnih deželah, kot sta Italija in Francija. Predlagam, da se stanarine tako povečajo, da se bodo ljudje za čas svetovnih prvenstev izselili. Mogoče bi za domačine naredili začasna taborišča kje v okolici mesta, seveda tako, da tujci ne bi videli.

Prepričan pa sem, da je v naših ljudeh še vedno toliko upornosti in denarja, da bi jih nekaj kljub vsemu ostalo v mestu, v napoto našim tujcem. Tem, predlagam, bi obdavčili zrak, ki ga dihajo. Lahko bi jim obdavčili hrano in vodo, toda to ne bi bilo humano v naši humanistični družbi. Zato jim obdavčimo zrak. Ura dihanja sto din! Vsi bodo odšli. Tako bodo imeli tujci na razpolago celo mesto. To bi bilo drugo mesto v naši deželi (za Svetim Štefanom), v katerem bi bili samo tujci.

Ti ukrepi bi nam prinesli nesluteno turistično slavo širom po svetu. Cele družine bi prihajale in se naseljevale v naših stanovanjih, osamljeni tujci bi imeli naše žene, trolejbusi, lokali, ceste, pločniki, vse bi bilo samo zanje, devize bi pritekale v potokih in rekah, lahko bi zaslužili toliko, da bi odpustili vse delavce v tovarnah in tovarne čisto zaprli, šole in kulturne ustanove pa sploh.

Počasi bi lahko odpustili hotelsko osebje in bi se v njih tujci tudi zaposlili. Zamenjali bi tudi mestne očete in vodstvo. Predlagam, da bi ostala naša samo banka, ki bi skrbela za devize in jih odvajala naprej v druge predele naše domovine; tja proti Beogradu.

Da ne pozabim na tiste ljudi v začasnih taboriščih. To v teh pogojih seveda ne bi bila več začasna taborišča. Predlagam, da se domačini izselijo v tujino. Evropa bo že našla dela za prebivalce takega majhnega mesteca, kot je Ljubljana! Saj jih ne bi odšlo več, kot jih je že tako ali tako zunaj.

Predlagam, da odgovorni ljudje o tem mojem kratkem sestavku premislijo in se odločijo v pozitivnem smislu, po možnosti do naslednjega svetovnega prvenstva. Se je čas!

Mate Dolenc

zasnove

teoretska priloga tribune

RELIGIJA IN RELIGIOZNA ALIENACIJA

MARKO KERŠEVAN

Franc Križnik je v svojem sestavku Za Boga in človeka načel vrsto problemov, ki zaslužijo tako javno obravnavo, kot osebno razmišljanje. Zato lahko le obžalujemo, da se je v obrambo nevzdržnih pojmovanj nevtralnosti šole in »religije nasploh«, iz svojega prejšnjega članka spustil v papirnato polemiko, pri kateri marsikdaj ni jasno, s kom polemizira in kaj pravzaprav zagovarja.

*

Najprej glede zahteve po svetovno nazorski nevtralnosti šole. Avtor stalno protestira proti nekemu »svetovnonazorskemu pouku dialektičnega materializma«. Ni razvidno kaj si pod tem predstavlja. Svetovnega nazora ni mogoče »poučevati«. Poučujejo, posredujejo se lahko spoznanja in metode določenih znanosti (filozofije, etične norme, neke družbene vrednote in pod.). In to je tudi osnovna naloga šole. Svoj svetovni nazor — »pogled na svet« — si na osnovi vsega tega in drugih življenjskih izkušenj izoblikuje vsak sam. (Vsaka šola pa seveda v skladu z osnovnimi principi pedagogike želi, da bi si učenci formirali svoj celoviti pogled na svet ob njenem pouku). Znanje, ki ga šola posreduje in način mišljenja, ki ga goji — seveda tudi niso brez vpliva na oblikovanje svetovnega nazora. Križnik točno ugotavlja, da izhodišča dialektično-materialistične filozofije v odnosu do religije svetovnonazorsko niso nevtralne. Toda iz tega izvaja absurdni zaključek, da država ne more zahtevati **pouka** dialektičnega materializma v šolah, če je podpisala deklaracijo OZN o človekovih pravicah, ki zagotavlja svobodo veroizpovedi, svobodo vesti itd.

Avtor meša **pouk** določene **filozofije**, oz. določene znanosti z **vsiljevanjem** določenega **svetovnega nazora** (kar je verjetno v zvezi z njegovim mešanjem idealistične filozofije in religije — o tem več kasneje). Svoboda vesti, svetovnonazorskih prepričanj in veroizpovedi, so nedotakljive pravice človekove osebe ravno zato, ker gre pri njih za najgloblja **osebna prepričanja**. Če je religija res kot definira F. Križnik — »odnos do absolutnega«, »intimni človeški odnos do Boga« ipd., potem nobena zahteva šole po obveznem **poznavanju** določene filozofije ne more pomeniti zatiranje določene religije ali svetovnega nazora. Dialektični materializem je določena filozofija, ki ima, kot vsaka filozofija, svoje neposredno nedokazljive in nepreverljive postavke. Le-te se pri tistem, ki z diamatom soglaša, nujno vključijo v njegov pogled na svet. (Vendar se le-ta nikdar ne zreducira na odnos do nekih »primarnosti« kot lahko dobimo vtis iz Križnikovega poudarjanja izhodišč dialektičnega materializma. Obratno, ugotavljamo lahko, kako majhen vpliv ima na dejanske odnose ljudi do sveta in soljudi sprejemanje takih ali drugačnih mnenj o večnosti ali ustvarjanju sveta.) Konsekvence za svoj svetovni nazor potegne ali ne potegne iz nekih poznanj vsak sam.

Če bi se reševala svetovno nazorska nevtralnost šole na tak način, da se ne bi smelo poučevati ničesar, kar **lahko** ima svetovnonazorske konsekvence, s katerimi se nekdo ne strinja, bi lahko potem hitro zaključili s poukom. Tudi eksistencializem, pragmatizem, pozitivizem, razne subjektivno idealistične teorije vodijo do pojmovanj o svetu, ki so nasprejemljiva za katoliško veroizpoved. Poleg tega zadevajo v katoliško versko učenje tudi različna pojmovanja zgodovine in družbe: med drugim tudi zgodovinski materializem, kateremu avtor priznava mesto v šoli. Po tej poti očitno ne gre. Lahko je na papirju predlagati, naj se nobeni smeri ne daje prednost, naj se podaja le »objektivna opredelitev in obrazložitev« vsake. Toda problem je ravno v tem, da je vsaka opredelitev opredelitev iz določenega izhodišča, to je vednotenje. Tudi najbolj formalistični leksikon prikazuje in ocenjuje filozofske sisteme ali zgodovinske dogodke z vidika določene teorije.

Zanimivo je poznati o tem problemu stališče avtorja — nemarksista, ki je bil ravno znan, in tudi napaden, zaradi prizadevanj po »znanosti, prosti vrednotenja«. Celo po njem bi Križnikovemu pojmovanju svetovnonazorske nevtralnosti (ki seveda ni samo njegovo) ne bilo zadoščeno. Takole piše: »Verujoči katoličan ne bo na nastanek krščanstva nikdar gledal tako, kot mu razlaga (v šoli) njegov učitelj, ki nima dogmatskih predpostavk... Znanost, ki odklanja vezanost na religijo, ne pozna ‚čudeža' in ‚razodetja', sicer bi postala nezvesta svojim lastnim predpostavkam. Verujoči oboje pozna. Znanost, ki ‚nima (omenjenih) predpostavk', ga sili k **ničemer manj**, a **tudi k ničemer** bolj, kot k priznanju: da, če bi dogajanje potekalo brez nadnaravnih posegov, ki jih empirična razlaga izključuje, potem bi se moralo razložiti tako, kot ona zdaj poizkuša. To pa lahko stori tudi verujoči, ne da bi postal nezvest svoji veri.« (Max Weber: Soziologie..., Kroener Verlag 1964, stran 328).

Ne bi ponavljal, kar sem že zadnjič napisal. Menim, da je edino smiselno neprizadevanje po odpravi dialektičnega materializma iz šole, temveč zahteva, da se ga podaja v takšni resnično kritični konfrontaciji z drugimi tokovi filozofske misli, ki omogoča tudi njihovo poznavanje (danes žal marsikje ugotavljamo, da se zanemarjajo vse sodobne filozofske smeri z marksizmom vred!). Tu se ravno odpira vrsta problemov. Če pouk neke filozofije ali drugih znanosti še ni isto kot vsiljevanje svetovnega nazora, pa je tudi res, da lahko enostranski, demagoški pouk (ne po znanstvenih kriterijih) ne z vnaprej selekcioniranim gradivom vodi do tistega, čemur pravimo indoktrinacija nekega nazora. Kako se to dosega, ve iz svoje stoletne tovrstne izkušnje najbolje prav katoliška cerkev, a tudi naš šolski pouk je pred tem vse prej kot imun. Vsako njegovo kritiko iz tega izhodišča moramo pozdraviti in podpreti tudi marksisti, če nam gre res za marksizem, za tisto misel, za katero je Marx rekel, da ne nastopa proti svetu doktrinarno, z novim principom, češ: »Tu je resnica, na kolena pred njo!«

*

Avtorja je dalje zbodlo, da sem zapisal, da »religije nasploh« ni. Res, obstaja vrsta definicij, ki se začno »religija je...« Religiolog Leuba jih je naštel 48. Tudi avtor skuša podati eno. Vse te definicije skušajo ugotoviti, kaj je bistvenega za fenomen, ki ga imenujemo religija: to dosegajo ali tako, da ugotavljajo, kaj je skupno in specifično vsem obstoječim verovanjem, ali pa da skušajo normativno določiti, kaj in kakšna naj bi religija z določenega vidika bila. Skratka, vse te definicije si prizadevajo določiti teoretični **pojem** religije.

Pri najinem sporu pa gre za nekaj drugega. Avtor zahteva primerjavo glede znanstvenosti med dialektičnim materializmom in religijo. Dialektični materializem je konkretno filozofsko učenje s svojimi postulati, teorijami in ugotovitvami. Kot takega ga je mogoče primerjati le z drugimi, postulati in teorijami o istem objektu. No, in tu ugotovimo, da ni neke »religije nasploh« s katero bi lahko primerjali postavke diamata, recimo tisto o prvotnosti in večnosti materije. Za krščanstvo na splošno velja teza, da je svet ustvaril bog »iz ničè«; vendar npr. nekateri moderni katoliški teologi na podlagi novih jezikovnih analiz menijo tudi, da Sv. pismo dejansko govori bolj o božjem oblikovanju sveta iz »kaosa«, podobno kot stare grške ali mezopotamske religije. (A. Maltha: Dei neue Teologie München 1960, str. 74;). Indijske religije vsebujejo vrsto različnih predstav o nastanku ali pa o večnosti sveta, mnoge religije pa so do takih vprašanj enostavno indiferentne. Postavke diamata je torej mogoče primerjati le s konkretnimi filozofskimi postavkami in različnimi predstavami o »nastanku« sveta, ki jih vsebujejo razni religiozni sistemi.

Nikjer pa nisem zapisal, da religija zame pomeni le predstavo o svetu, kot mi podtika avtor. Prav nasprotno. Predstava o nastanku sveta, kakršno najdemo na primer v Sv. pismu, ni stvar religije zato, ker v njej kot prvotno načelo nastopajo Bog, angeli in druga duhovna bitja, temveč, ker nastopa za religiozne ljudi kot del svetega pisma, božjega razodetja človeku, kot izraz razmerja med bogom in človekom. Poznamo tudi primere, kjer povsem idealistične in mitološke predstave o nastanku sveta, o duši in pod. stoje povsem izven okvira religioznih verovanj; so le začetki filozofije ali psihologije.

Morda pa je vzrok avtorjeve obrambe »religije nasploh« v religioznem monopolu, ki ga ima na Slovenskem določen religiozni sistem. Zaradi tega se pri nas vsaka konkretna kritika, recimo kulta Marije, res šteje takoj za kritiko Religije z veliko začetnico, pa čeprav se morda prav nič ne razlikuje od kritike, ki jo na isti kult usmerjajo protestanti.

Kakorkoli, obramba »religije nasploh« je avtorja takoj zapletla v protislovja.

Najprej poizkuša podati »definicijo religije nasploh«; »Religija je življenjsko-dinamični odnos človeka do tiste zadnje in najvišje stvarnosti, ki ji pripisuje atribute večnosti, neskončnosti, ontološke samozadostnosti, skratka absolutnosti«.

Nato ugotovi, da ima diamat za ontološko samozadostnost, absolutnost itd. materijo, krščanstvo pa transcedentni duh.

Logični zaključek iz tega je, da pač glede znanstvenosti ni mogoče primerjati dialektičnega materializma (po avtorju od enega religioznih sistemov) z religijo nasploh (teoretičnim pojmom religije), temveč le z drugim religioznim sistemom, konkretno s krščanstvom. To avtor na koncu izvajanja tudi predlaga, ne da bi se zavedel, da s tem sam zanika, kar je skušal dokazati.

Ob tem tudi spregleda, da je najprej proglasil klasike marksizma za ustanovitelje religioznega sistema, ki povsem ustreza avtorjevi definiciji bistva religije, nato pa jim očita, da bistva religije (nekega drugega sicer) sploh niso razumeli.

Avtorjeva opredelitev bistva religije ni sprejemljiva že zato, ker je preveč ozka. Opredelitev religije, ali točneje, religioznosti, kot odnosa do najvišje, neskončne, ontološko samozadostne stvarnosti, do absolutnosti, verjetno točno povzema določen aspekt islama, judaizma in krščanstva; zelo se približa tudi znani definiciji religije protestantskega teologa Schleirmacherja kot »okusa in smisla za neskončnost« in Feuerbachovi »zavesti o neskončnosti«. (O odnosu marksizma do tega aspekta krščanstva si je vredno prebrati članek R. Garoudyja »Markistični humanizem in religija« v Teoriji in praksi 1965, 7—8). Težko pa z njo zajamemo mnoge druge religije. Poznamo izrazito dualistične religije, ki temelje na priznanju samozadostnosti, večnosti itd., tako materija, kot duha. Mnoge religije, pa tudi razne oblike ljudske religioznosti samega krščanstva in islama so do predstave o neskončnosti in absolutnosti ali sploh ne povzpnejo ali pa do nje niso v nikakršnem odnosu (dovolj si je ogledati prizore v cerkvi Sv. Antona v Padovi.) Odnos do absolutnega je izraz že visoke stopnje razvoja religije in človeške zavesti sploh. Zato sodobna veda o religiji v glavnem sprejema splošnejšo definicijo religije kot odnosa do »svetega« (sacrum) pri čemer je »sveto« lahko transcendentni duh, sveti studenec afriški fetiši, ali pa duša kakega prednika. Kaj je »sveto«, je odvisno od konkretnih razmer družbe, časa in prostora. To definicijo sprejema tudi največji sodobni katoliški sociolog religije Le Bras. Križnik bo, kot katoliški **teolog**, seveda odvrnil, da mu gre le za pravo, resnično religijo; da se katoličani tudi v molitvi pred posmrtnimi ostanki kakega svetnika dejansko obračajo na najvišje bitje Boga, pa čeprav se morda tega ne zavedajo. Znanost o religiji pri opredeljevanju religije seveda ne more predpisovati, kaj je »prava religija« in kako bi ljudje morali verovati, kot to počne teologija. Znanost lahko le ugotavlja, v kaj ljudje verujejo. Zato je tudi le ena znanost o religiji, teologij pa vsaj toliko, kolikor je razvitih religij.

Pomembno pa je v definiciji preciziranje, da gre pri religiji za **odnos** (»življenjsko dinamični«, »intimni odnos« itd.) — do absolutnega po avtorjevi definiciji, »svetega« po občnejših. Ta odnos se kaže v obredih in molitvah, pa tudi v duševnih stanjih, kot so »življenje v strahu božjem«, »upanje«, »zaupanje v božjo previdnost«, »zavest o odvisnosti«, »življenje v prisotnosti Boga«, občutek greha, »življenje kot izvrševanje božjega poslanstva«. Za religijo ni bistveno priznavanje obstoja nekih materialnih sil, niti priznavanje prvotnosti duha in sekundarnosti materije. Religija ni isto kot idealistične filozofije: te so lahko ravno tako ateistične kot marksizem. Še več: tudi priznavati neko najvišje, inteligentno bitje za prvi vzrok in stvarnika, še ne pomeni biti — religiozen. Pascal je to izvrstno zadel, ko je zapisal, da je deizem (ki reducira Boga na stvarnika, arhitekta vesolja) krščanski religiji skoraj prav tako tuj kot ateizem. Prvo duhovno počelo itd. je le v toliko religiozna predstava, Bog v pravem pomenu besede, v kolikor je v odnosu do človeka, v kolikor je prisotno v človekovi zavesti in življenju: to je, koliko je človek »v odnosu« z njim, koliko ga moli, prosi, se mu zahvaljuje. (Ni treba poudarjati, da je za ateiste bog le kategorija človekove zavesti). Drugače ostane gola »filozofija«, ena od hipotetičnih rešitev enačbe.

Na to kasneje opozarja tudi Križnik, vendar si tega v svojem tekstu ni vseskozi v svesti. Morda je temu kriva tudi tradicionalna katoliška apologetika, ki v nasprotju s protestantsko še vedno vztraja v filozofskem in naravoslovnem dokazovanju božjega bivanja, iščoč in izrabljajoč vse mogoče luknje in dosežke znanstvenega spoznanja. Sicer avtor ne bi proglasil dialektičnega materializma za religijo zato, ker da apriorno šteje materijo za absolutno. »Dialektični materializem je religija, ki za Boga priznava materijo.« Religija je povrhu izenačena kratkomalo z apriornim (metafizičnim) opredeljevanjem! Zato tudi ne vidi bistvene razlike med materializmom in panteizmom in stalno govori o materialistično-panteističnem nazoru. Bistvo panteizma je v tem, da pripiše naravi božje lastnosti; te pa so ravno odnos do človeka, usmerjenost k človeku čemur odgovarja občutek intimne povezanosti z naravo, zaupanja vanjo, še več, duhovnega zlitja z njo. Zato je panteizem oblika religioznosti. Za materializem pa je ravno značilno, da gleda na materijo kot na nekaj, kar je samo po sebi človeku tuje, kar obstaja samo po sebi in ne za človeka. Po marksizmu narava ni nekaj, kar je apriori za človeka, nihče je ni ustvaril **zanj**; narava človeku ni ne dana, ne darovana, narava šele postaja narava za človeka: »svetovna zgodovina ni nič drugega, kot proizvodnja človeka s pomočjo človeškega dela, nič drugega, kot nastajanje narave za človeka.« (Marx, Rani radovi, Zagreb 1961, str. 251).

Iz »naravoslovno-matematičnega« pojmovanja religije, kot rešitve enačbe sveta z uvedbo neznanke o Duhu, izvira tudi avtorjeva občutljivost za vulgarne obtožbe o neznanstvenosti religije namesto, da bi v odgovor poudari: res, religija ni (nadomestek za) znanost. Le tako je razumljivo, zakaj zreducira problem ateizma in religije v šoli na en sam postulat dialektičnega materializma in zakaj mu že sam pouk tega postulata pomeni poseg v zadeve vesti.

Ne bi se spuščal v avtorjevo polemiko z dialektičnim materializmom, ker je zato bolj poklican kak študent filozofije. Na marsikatero obtožbo je posredno odgovoril že članek A. Kirna v zadnji številki Zasnov. Opozoril bi le, da je Križnik v zmoti, ko vidi bistvo marksističnega ateizma v postulatu diamata o večnosti materije. O pojmovanju in vlogi dialektičnega materializma v marksizmu so znotraj marksizma razhajanja ne da bi zato kdo z marksizmom zanikal ateistični značaj marksizma. Na vsak način se dialektični materializem ne zreducira na postulat o primarnosti materije, temveč pomeni celovito filozofijo. (Ilustrativen je o tem kratek zapis Gaja Petrovića Marxova filozofija v Praxis 1965, 4—5). Naj za primer citiram le tole znano Marxovo misel: »dosledni naturalizem ali humanizem se razlikuje tako od idealizma, kot od materializma, a hkarti je njuna resnica, ki ju zbližuje« (Rani radovi Z 1953 str. 269). Osnova Marxovega ateizma je v tem, da ima za izhodišče človeka, in to človeka, ki se sam ustvarja preko svojega dela v najširšem pomenu besede; v tem, da »nam ni nič obljubljeno in da nas nihče ne pričakuje«, kot je zapisal R. Garaudy, v tem, da je od nas odvisno, kaj bomo, kam bomo šli, in v nas odgovor od kod prihajamo. Marksistični ateizem se ne zreducira zgolj na negativno kritiko religij. Sploh pa Marx pravi »da bi bilo bolje, če bi se manj poigravali s firmo ateizem (kar je podobno otroku, ki vsakemu, kdor hoče slišati, zagotavlja, da se ne boji bav-bav-a ampak bi raje razširili njegovo pozitivno vsebino«. (O historičnem materializmu, CZ, str. 12).

Mogoče se motim, toda bojim se, da avtor ne pozna **originalne** Marxove in **sodobne** marksistične misli. To dajo vsaj slutiti marksistični viri, na katere se sklicuje. Srednješolski proročnik in Kosanovićevo delo npr. težko reprezentirajo horizonte sodobne ju-

(nadaljevanje na 2. strani)

V ateljeju, foto Zmago Jeraj

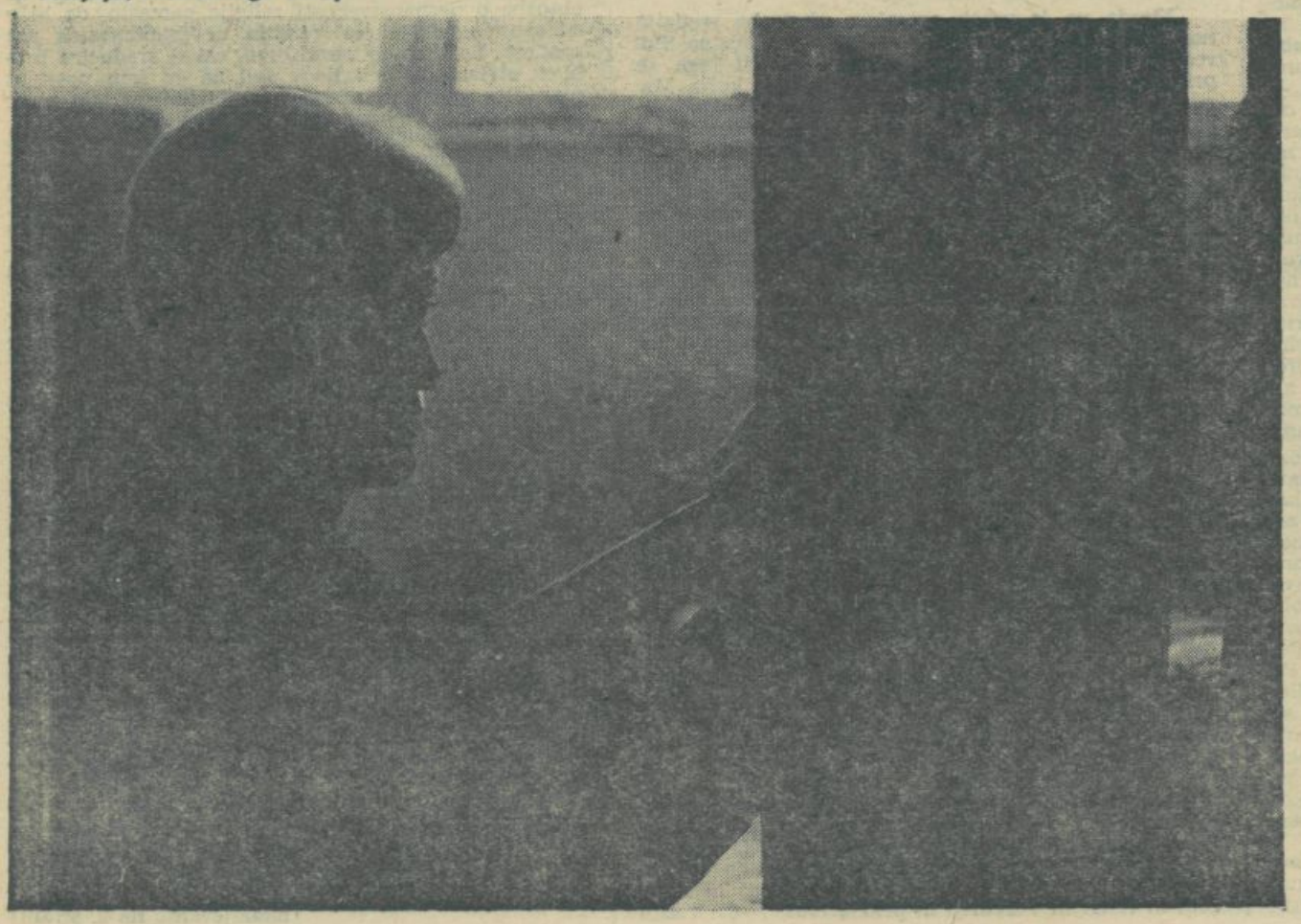

(nadaljevanje s 1. strani)

goslovanske marksistične filozofije. Sicer pa je to l
kritika naše srednje šole!

Marksist Palmiro Togliatti je zapisal, da je tr
ba, kar zadeva religiozno zavest zavrniti »zmotno i
naivno koncepcijo, da zadostuje sprememba socialni
razmer in napredek spoznanja za radikalne modifik
cije. Ta koncepcija, ki izvira iz prosvetljenstva in m
terializma 18. stol., ni vzdržala preikusa zgodovin
Korenine religije so globlje.« (Dialogo alla prova, F
renze 1964, str. 415). S tem je priznal upravičeno
očitkov religioznih teoretikov na račun popularizira
marksistične teorije o religiji.

Na drugi strani pa mnogi religiozni teoretiki p
znavajo upravičenost marksističnih kritik religij
Priznavajo — kakor je to storil tudi F. Križnik re
giozno alienacijo, o kateri je govoril Marx. Pri te
naredijo distinkcijo med bistvom religije in družb
no-zgodovinsko pogojenostjo, »alienacijo« religije. N
kateri gredo še dalje in se kompromitiranemu na
vu religija za označevanje krščanske Vere sploh o
rekajo.

Dominikanska **religija** Lumiere et vie je napad
ljudsko-religiozne predstave o posmrtnem življen
s kritiko, ki se ne razlikuje bistveno od marksist
ne kritike, odkrivajoče v »onem« svetu projekci
želja in potreb tega sveta. Avtor v reviji proglaša
mitične naslednje predstave o nebesih: Nebesa k
varno zagotovilo spričo negotovosti življenja; neb
sa kot povračilo za slabosti in bednosti zemeljske
življenja; nebesa kot rešitev za krivice v svetu, n
besa kot alibi za neangažiranost v zemeljskih konfli
tih (po Novi poti 1963/2—4).

Znani jezuit T. de Chardin priznava, da zna
stvena, oz. filozofska koncepcija sveta vpliva na n
čin, kako človek dojema Boga. Ugotavlja, da zato vs
velik napredek znanosti, ki spreminja generalno
zijo sveta, povzroči veliko religiozne krize. Ena tak
kriz je danes. T. de Chardin jo ponazarja na primer
krize religiozne ideje o prvem grehu. Ideja o prve
grehu kot o padcu ni nič drugega, kot razlaga za z
v okviru predstave o *imobilnem, nerazvijajočem*
svetu. Sodobno mišljenje in prizadevanje preve
ideja razvoja in ustvarjanja, kristjani pa dogmatsk
žive še vedno v svetu, kjer je zaradi padca pr
ljudi glavna naloga dajati zadoščenje in umirati. Za
je vera v grešni padec za sodobnega človeka le še ve
balna. Chardin naravnost predlaga: Krščanstvo je
začetku navezalo svoje predstave o Bogu in vers
nauk na predstavo negibnega, popolnega grškega k
zmosa in izenačilo Kristusa z grško mistično-filozo
sko predstavo o Logosu. Danes je treba analogno p
vezati Kristusa s sodobno evolucijsko predstavo sv
ta. V skladu s tako predstavo vera ne bo več vodi
v ignoriranje ali celo zavračanje sveta, temveč v n
govo aktivno preoblikovanje in spoznavanje.

Španski teolog G. Ruiz pravi, da je katolicize
naslednik grškolatinske kulture in njene ljubezni
mitov in želje po domačevanju transcedence v jasn
in konkretnih oblikah predstave in mita. V okviru p
testantizma je znana dialektična teologija R. Bul
manna, ki si prizadeva krščanstvo demitologizirati.

Mnogi krščanski teoretiki danes priznavajo zg
dovinsko pogojenost, »alieniranost« svoje religije. K
teologi seveda odklanjajo, da bi religije, oz. vera
bi bila nič drugega kot alienacija. Nikdar verjetno
bodo soglasni z marksisti o tem, kaj vse je v relig
alienacija. Toda to ni bistveno. Bistven je sam n
način mišljenja.

Priznanje alienacije v religiji pa je smiselno
če ima za posledico prizadevanja, da se jo odpra
Že omenjeni p. Ruiz to lepo pove: »Katoličani se m
rajo jasno izraziti: krščanska religija ne vsebuje
enacije človeka v najčistejšem smislu marksistične
humanizma. Katolicizem se lahko mirne vesti bo
skupaj z marksisti proti vsem oblikam dejanske
ligiozne alienacije, proti vsemu, kar dela iz religij
oviro za človeški napredek.« (Po R. Garaudy, De l
nathemme au dialogue, Plon 1965, str. 14—15).

In če primerjamo navedene misli in kritike
našo versko prakso, s pridigami v cerkvah in z nepo
pisanim pisanjem v kaki Družini ali ciklostiranih žu
nijskih lističih ... Če se samo spomnimo, da je Družin
še pred nekaj leti priobčevala zahvale A. M. Slomšk
za opravljene izpite ali da še zdaj — istočasno ko p
skuša sramežljivo popularizirati T. de Chardina
opisuje, kako »fantje iščejo Kristusa preko borb s č
tno nazorno doživljanim Satanom ali preko fanta
ranj o tem, »kako bi (kemično!) iznašli posebno o
poren kruh, da bi Kristus (po obhajilu) dalj časa ost
v njih pod podobo kruha.« Ne, to ni zlonamerno
tiranje! Zlonamerno bi bilo o tem molčati, po gesl
»čim slabše, tem bolje«. Če Križnik vprašuje ali ate
sti priznavajo, da je religija ravno tako dober nazo
kot ateizem ali pa religijo postavljajo v srednji ve
potem je treba pokazati na take primere, saj nan
kažejo tudi mnogi religiozni misleci. Če se še tako n
strinjamo s Chardinom, Rahnerjem, Congarjem, Bo
nhofferjem, Tillichom, jim nihče ne more odrekati,
so na najvišjem nivoju sodobne misli. Isto velja
interpretacijo krščanstva, ki jo dajejo. Samo pole
njih (še vedno) obstoje tudi drugačne interpretacij
In kar je važno, ne gre le za klasično razhajanje me
teorijo in prakso, za »nedoslednost nekaterih duho
nikov pri nas, ki jo moramo do neke mere priznati
kot pravi Križnik. Gre za različne **smeri** in različ
nivoje krščanstva danes. Grobi religiji odgovarja n
drugi strani grobi ateizem, in obratno. Demagoškem
in ignorantskemu pisanju na eni strani podobno n
drugi. Žal. Dolžnost vseh, ki se tega zavedamo j
da si vsak tudi na svoji strani prizadeva za spremen
be, ne pa da to zahteva od drugih.

Še posebej velja ta medsebojna odvisnost v kom
plicirani družbeno politični in kulturni sferi. Str
njam se z vrsto avtorjevih kritik. Vendar če avto
upravičeno piše o religioznemu človeku, ki se je
NOB boril z ramo ob rami z ateistom proti okup
torju, pa je žal tudi res, da se je boril proti volji
brez moralne podpore naše takratne cerkvene hiera
hije. Ni se čuditi, če mnogi še danes vidijo predvse
to drugo dejstvo, zlasti, ker slovenska cerkvena h
erarhija ni doslej javno obsodila niti belogardizm
tega najhujšega primera »alienacije« religije pri na

Nima velike vrednosti verbalno priznanje relig
ozne alienacije, če se pri tem vztraja pri stari ve
ski praksi, ali še huje, če se priznanje alienacije
velike mislece, ki alienacijo razkrivajo in napadaj
izrablja kot trojanskega konja, da se preko njih vtih

tapi še vsa stara pojmovanja. Ravno tako je le težko pričakovati, da bodo vsi verjeli v zagotovila, da se je Cerkev spremenila, če pa le-ta v skladu s svojimi navadami še vedno tako silno težko prizna in obsodi pretekle napake. Koncil je nekaj v tej smeri napravil, toda še vedno drži, kar je poudaril znani nemški teolog H. Küng: Malo kaj Cerkvi v očeh modernega sveta tako škodi, kot to, da ne priznava zmot, temveč jih zamolčuje in zabrisuje, da se jih izogiba z rafiniranimi distinkcijami, da se proglaša za organski razvoj, kar je bilo v resnici protislovni razvoj.

»Za človeško življenje ni toliko pomembno slepo verovanje v Feuerbachove teze o ateizmu ali pa v krščanski Credo, ampak ... življenje v duhu humanizma, pravičnosti in človeškega dostojanstva«. Za pravilnost te Križnikove ugotovitve ni težko najti dokazov; hkrati pa tako mišljenje postavlja religiozno zavest pred nove dileme.

Zgodovinski razvoj teži k pluralizmu svetovnih nazorov, pravi avtor. Iluzorno je torej pričakovati, da bodo kdaj vsi verujoči, ali vsi kristjani, ali vsi ateisti, itd. Na to kažejo že mnoge značilnosti odnosov med religijami. Raziskovalci ameriške religioznosti ugotavljajo, da v ZDA vedno bolj velja spor o teoloških finesah posamezniih veroizpovedi že kar za znak slabega okusa! Vsakdo naj enostavno pripada religiji, na katero je navajen. Katoliška cerkev se je na koncilu odpovedala prizadevanju po spreobračanju ljudi drugih krščanskih veroizpovedi v katolicizem; ne računa tudi več s spreobrnitvijo mohamedancev ali budistov.

Na ateiste se ne glede več kot na nekake grešnike, krivce ali celo zločince, temveč enostavno kot na ljudi, ki drugače mislijo.

Raziskave kažejo, kako malo vpliva na odločanje v resničnih moralnih dilemah našega časa, in na etiko sploh, izpovedovanje te ali one ali nobene religije.

In vendar stvar ni tako enostavna. Dogmatsko v krščanstvu še vedno velja, da je vera v Boga nogoj zveličanja. Težko si je zamišljati resnično sožitje med ljudmi, če so eni vendarle globoko prepričani, da bodo drugi zaradi nevere pogubljeni, in ti drugi vedo, kaj prvi mislijo o njih. Seveda, katoličan ve, da noben človek ne more biti sodnik človekovi vesti in da je vse odvisno le od Boga. Toda načelo le ostane. Morda je tudi v tem eden od vzrokov, da vera v posmrtno življenje in zlasti v posmrtno sodbo tako hitro upade. (kot kažejo raziskave v zapadni Evropi). Ponavadi le polovica tistih, ki izjavljajo, da verujejo v Boga, izjavlja, da veruje tudi v posmrtno življenje še manj, tretjina ali četrtina pa v posmrtno sodbo.

Po drugi strani pa ugotavljajo celo religozni misleci, kako težko je sodobnemu človeku verovati v Boga. Skrite ateiste, pravi eden izmed njih, odkrivamo danes celo v višjem kleru. Drugi, veliki katoliški teolog K. Rahner odkrito pravi, da morajo danes tudi duhovniki priznati pristno ogroženost svoje vere: »Bog, verujem, pomagaj moji neveri,« da velja tudi zanje.

Morda najpopolnejši izraz in najradikalnejšo razrešitev so našle te dileme v misli nemškega teologa D. Bonnhofferja, ubitega med vojno v nacistični jeci. Delo anglikanskega škofa Robinsona, ki je populariziral njegove ideje, je doživelo v zahodni Evropi v nekaj mesecih milijonsko naklado.

Bonnhoffer je bil v ječi skupaj z ljudmi različnih nazorov, tudi z ruskimi komunisti. Videl je, kako se njegovi tovariši tudi pred vrati smrti popolnoma nič ne ukvarjajo s tako imenovanimi religioznimi zadnjimi vprašanji. Videl je, kaj dejansko druži in razdružuje sodobne ljudi.

Bonnhoffer meni, da je minil čas, ko se je ljudem govorilo v teološkem jeziku. Da je minil čas spiritualnosti in religioznosti nasploh. Krščanstvo je bilo vseskozi oblika religije, opiralo se je na apriorij v religioznem človeku. Toda — kakor pravi — če bomo nekega dne odkrili, da ta apriorij ne obstaja več, temveč da je bil le človeška olika in izraz odvisen od zgodovine, in minljiv, kaj bo potem s krščanstvom? »Osnova religije je po Bonnhofferju dopolnjevanje stvarnosti z Bogom, danes pa »človek ne potrebuje več Boga, da bi z njim dopolnjeval stvarnost... Deus ex machina je mrtev v srcu in razumu sodobnega človeka... ta se je nudil priti na konec vseh važnih vprašanj, ne da bi poklical na pomoč hipotezo o Bogu«. Menim skratka, da religija ovira sodobnega človeka, da bi lahko sprejel krščanstvo.

Bonnhoffer najde tudi raziskave. Kakor se je v prvih časih postavilo apostolu Pavlu vprašanje, »ali je obrezovanje (simbol pripadnosti judovski religiji) potrebno za opravičenje«, tako se danes postavlja vprašanje »ali je religija nujna za zveličanje«. In kakor je Pavel odgovoril *ne* in s tem v svojem času omogočil univerzalnost krščanstva, tako odgovori z ne tudi Bonnhoffer. Bistvo krščanstva po njem ni vera v transcendentalnega Boga, temveč »življenje za drugega«, kar je hkrati življenje za Kristusa, utelešenje v človeškosti. (po A. Dumas: D. Bonnhoffer et intepretation du chirstianisme comme non religion. Archiv de soc. des religions 1965-1). Pri tem se očitno opira na znani odlomek evangelija po Mateju o poslednji sodbi, kjer je Kristus proglasil za edino merilo sodbe: »kar ste storili kateremu izmed mojih bratov, ste meni storili«. To po Bonnhofferju zadostuje.

Bonnhofferjeva teologija je samo eden, morda ekstremen primer v kakšnih dilemah se nahaja in kakšne rešitve je sposobna najti krščanska misel v protislovju sodobnega sveta, sveta, za katerega je morda značilno, da je moral priti marksist — komunist, Passolini, da je po številnih bolj ali manj ponesrečenih poizkusih nastal (po oceni katoliških kritikov) doslej najboljši film o Jezusu iz Nazareta.

»Evangelij po Mateju«, film, v katerem Jezus umira ob zvokih ruske revolucionarne žalostinke...

Res, krščanstvo kaže dovolj življenjske sile in elastičnosti, da se obdrži v horizontih miselnosti sodobnega človeštva. Toda Križnikova formulacija, da bo »krščanstvo v prihodnosti sposobno *dodati svoji* zgodovini še zanimivo poglavje o marksizmu, komunizmu in ateizmu«, kaže na kaj čudno pojmovanje sodobnega sveta in njegovih perspektiv ter mesta in vloge krščanstva pri tem.

Eno samo zgodovino poznamo — človeško. Koliko in kaj kdo prispeva k tej zgodovini, po tem se vrednoti njegov pomen — ne pa po tem, koliko jo je kdo uspel izrabiti za svojo privatno »zgodovino«, koliko si je uspe vpisati na svoj račun.

ODISEJADA GREGORJA STRNIŠE

ANDREJ INKRET

(nadaljevanje iz prejšnje številke in konec)

Ciklus **Neolitik** se je tedaj iztekel v mrtvo sozvočje stvari v svetu s samimi seboj, v samozadostni in samoutemeljeni red odnošajev v svetu, v katerem se subjektiviteta kot odločujoča se in dejavna ter svobodna človeška enkratnost, ne pojavlja več neposredno. Dinamika se preseli v svet sam, v trenutku ko postane samozadostna objektiviteta in ko za njegovo osmišljanje nobena posamezna zavest ni več potrebna. Iz tega dejstva se rojeva tudi epski element te poezije, epski element pa je — če natanko premislimo — ravno tako že sam po sebi znamenje objektivizacije lirične pesniške snovi. Podobe prehajajo druga v drugo in se med seboj povezujejo v logičen, postopoma se razkrivajoč organizem, katerega je mogoče pregledati in opredeliti kot celoto; posamezne pesmi ni, je le ciklus; in šele po celotah ciklusov se je mogoče orientirati. Dinamika se rojeva iz odnošajev med posameznimi podobami (podoba je objektiviteta) in gre v glavnem v dve smeri: kot postopno prenašanje biti iz odnosa med subjektiviteto in objektiviteto v objektiviteto samo, torej v splošnost, kakor jo inkarnira pesniška vsebina ciklusa — ter konsekventno še iz stališča, ki ga do te celote zavzema Strniševa oblikovavna prisotnost. — Ta novi aspekt se z vso silo odpre šele tu, ko zgubi subjektiviteta sleherno akcijsko moč in celo sleherno možnost zanjo. Vprašanje je treba tedaj določno zastaviti iz temelja samega stvarjavca objektivitete, konsekventno tedaj iz pesnika, ki je do tu na splošnosti participiral kot subjekt v pesniški vsebini cikla, tu pa je kot neposredni participator in tudi kot mediator ukinjen, saj ostane očividno samo še splošnost bivajoča po sebi in sebi zadostna.

Iz te perspektive je treba premišljati o naslednjem ciklusu, o **Čeladah**, ki na prvi pogled zanikajo tisti oblikovavni lok, ki smo ga zasledovali vse od **Barbarove molitve** v **Mozaikih**, namreč linijo sklenjenega pa postopnega premikanja biti iz subjektivitete v splošni red in tok stvari v svetu. Le-ta zavzame prvo in najpomembnejšo vlogo. Svet je »majhna glinasta dežela v veliki črni deželi zemlje«, objektiviteta tedaj, ki ima svoj smisel varno shranjen v sebi in ki ji sami ni potrebno več nobeno iskanje biti, nobeno utemeljevanje in osmišljanje, objektiviteta, ki preprosto je, sama sebi dovoljšnja in tudi neskončna v sebi; in ki je skoz ta ciklus tudi že skoro docela zasnovana, predočena in opisana. Subjektiviteta, ki se je skoznjo vse do tu premikala in bivala, pa — kot da je dokončno odpravljena; kot posameznost je ostala tudi neosmišljena in negirana, torej nerealizirana, poražena, izničena. V **Čeladah** se sicer pojavita obe — subjektiviteta in splošnost — druga ob drugi, druga do druge v nekem posebnem prežemovavskem odnošaju. Mogli bi na prvi pogled sklepati, da gre ali za našo pomoto v razbiranju Strniševe pesniške problematike ali pa celo za neko notranjo nesoglasnost ali nedoslednost te problematike same.

Govorili pa smo tudi o jeziku kot znamenju prisotnosti in hkrati kot mediju objektivirane prisotnosti. Strnišev pesniški postopek gre, in tudi o tem je že bilo besed, v **predočanje** dinamizmov v prostoru, ki je v celoti svojih odnošajev edina realiteta, saj predstavlja edino polno resničnost, šele skoz **zvezo** posameznega in splošnega v njem, predočanje, v katerem sta oba pola te zveze popolnoma enakovredna. Strniševa poezija je torej bivanje na dveh nivojih, se pravi na enem **skupnem** nivoju, na nivoju realitete. Biti po Strniši pomeni biti skoz celoto, hkrati potrjevati obe njeni neogibni dimenziji, posameznost in objektiviteto. Objektiviteta, ki je načeloma polnejša in neizčrpnejša in močnejša od subjektivitete, ki se skuša v njej realizirati, poiskati svoj **dom**, se zlagoma vedno bolj premika v center Strniševe pesniške pozornosti, dokler v nji ne prevlada kot samozadostnost, ki pa jo je — kakor rečeno — mogoče samo še definirati, oziroma opisovati **ad infinitum**, že davno pa je ni mogoče več skoz — vanjo vrženo subjektiviteto oblikovati, se pravi v njej izbirati med različnimi možnostmi biti, kakor je bilo na primer še v **Odiseju** mogoče. — Tu pa je začetek kulta stvari in konec lirične poezije kot inkarnacije protislovja med pesnikom in svetom ter hkrati obrambe pesnika, konec tedaj tudi doživljajske, poezije, kakršno smo razbirali v **Odiseju** in **Zvezdah** dozdaj — namreč doživljajske poezije kot presežene tradicionalne, patetične, oziroma lirično izpovedovavske subjektivistične poezije.

Čelade odprejo perspektivo v drugo, še neodkrito plast bivanja, ki pa hkrati močno poudarja načelo kontinuitete. Ta nova plast je mit. Mit — sicer ne konstituira možnosti za beg, oziroma umik iz — v temelju — zastavljenega antagonizma v prostoru, niti ne pomeni negacije spoznanja o vse prekrivajoči splošnosti in predmetnosti, spoznanja, s katerim se zaključi predhodni ciklus, **Neolitik**. Bit je nič, to spoznanje je potrjeno, aktivna vloga subjektivitete v prostoru onemogočena, torej je v osnovi neuresničljivo tudi njeno iskanje biti. Vendar pa je navsezadnje le subjektiviteta tista, ki oživlja mrtvi red splošnih stvari in ona je navsezadnje tudi edini možni nosivec spoznanja o smrti sveta oziroma njegovi popredmetenosti, o nespremenljivem, mrtvem redu v »majhni glinasti deželi v veliki črni deželi zemlje«. Ta subjektiviteta se iz svoje dejavne vloge v prostoru, kakor so jo predočali prejšnji ciklusi, umakne iz neposredne participacije v prostoru, preseli se v pesnika samega, katerega oblikovavska funkcija je zdaj enkrat za vselej predvsem razvrščevavska in projekcijska: splošnost se projicira skozenj, taka, kakršna je, se ureja v pravilne podobe, pesnik jo le »**kristalizira**« v podobe, ki jim lapidarni in kratki verz do popolnosti ustreza, in bistvo poezije je v tem »kristaliziranju« podob, ki nosijo smisel že same v sebi.

Čelade so inkarnacija takšnega spoznanja, njegov rezultat. In če je bila v prejšnjih ciklusih, kjer je dosegla zmaga splošnega nad posameznim svoj višek, zlasti v **Zvezdah**, **Cro-magnonu** in **Neolitiku**, posameznik le še mediator odnošajev v splošnem, torej objektivnem, nespremenljivem svetu, potem je v **Čeladah** v funkcionalnost subjektivitete v splošnem svetu vsaj en nov mediator — mit. Analiza nam pokaže, da šele skozi **mit**, tu simboliziran z **zlatom**, ki mora biti darovano **ognju**, komunikacija mogoča, šele skoz mit svet za posameznika **je**.

Kaj to pomeni? V osnovi gre, smo rekli, za podobo postopnega indentificiranja, torej poistovetujočega **procesa** posameznika s svetom. Subjektiviteta je, kolikor se daje svetu, kolikor se mu žrtvuje, kolikor pusti, da je žrtvovana in v njem razblinjena. Mit tedaj ne more pomeniti neke odreševavske funkcije. Mit more samo omogočati komunikacijo, kakor je prej subjektiviteta omogočala vpogled v dinamične silnice splošnosti.

— Zlato, ki je nekaj poenotilo **Vikinge** v osvajavsko grupo, ne da bi moglo hkrati osmisliti tudi posameznika kot konstituanto grupe, se v **Čeladah** spreminja v daritveni predmet, katerega nujnost je hkrati dejanje izničevanja. Daritev svetu je izničenje, je popredmetenje, postvarjenje s svetom. Iz krogov ljudi, ki so prišli za »praznik čelad« darovat ognju, se izdvajajo posamezniki (iz te nove — darovavske grupe) in vsak opravi daritev sam. Krog nikogar ne zavezuje. Ko je daritev opravljena, se vsak zase spet razgubi v svetu in se z njim spoji, subjektiviteta torej postane splošnost sveta, zanika svojo posebno posameznost, saj je bila ta že prej, v procesu darovanja docela izenačena z daritvenim predmetom, z zlatom in mitom, ki mu je to zlato darovala, z ognjem. Mimo njega je sploh nikoli ni bilo.

Mit je tedaj mogoče samo uničevati v svetu, ga darovati splošnosti; funkcija mita je v uničevanju:

> Ognju, ki temo noči topi,
> kot taja sneg dotik južnih sap,
> dajemo prstane svojih levic,
> *svojih prsi nakit iz zlata*

Ko je daritev opravljena, »je padel na vsak obraz (železen naličnik, temen od saj.) Gole prsi je stiskal mraz«. Daritve ni mogoče ponoviti. »Nikoli več ne bo nosil zlata.« Daritev je absolutna, svet neskončen.

Čelade rekapitulirajo nujnost poistovetenja, spoznano v prejšnjem ciklusu, s tem da hkrati pokažejo nujnost posameznikove vključenosti v red izničevanja, (po)stvar-janja. Vendar je izredno pomembno to, da se je vsebina ciklusa nekoč že zgodila, da se torej ne dogaja več. Ciklus je tudi napisan v pretekliku, medtem ko je za veliko večino Strniševega pesništva značilno, da je napisano v sedanjiku. Čelade so situirane v preteklost:

> Bilo je v mestu, ki ga ni,
> v deželi, ki je bila.

Z opravljenim žrtvovanjem ognju se spet pojavi nič. Ogenj darovavcev ni osmislil. Ogenj jih je zbral v »krog«, mogli so za njegov praznik premagati »temo« in »mraz«, zato da bi kasneje spet stopili vanju. Skoz mit so stopili iz splošnosti, da bi se mogli nato spet in močneje spojiti z njo. »Praznik čelad« ni ničesar odrešil, biti ni odkril. Svet je potem spet »kot venec pepela v naročju sveta«, ki ga »gost zastor snega« zakriva očem. Zmaga trdnih in samozadostnih stvari nad subjektiviteto, neodrešeno tudi skoz praznik in daritev, je podobna procesu poistovetenja iz **Neolitika**, vendar se zdi razvidnejša in izrazitejša zato, ker se vrača v sam izvor antagonizma, k začetku poistovetujočega gibanja, da bi ga mogla dosledneje in razvidneje zaključiti. Subjektiviteta je torej spojena, poenotena s splošnostjo.

Antagonizem znotraj sveta trdnih in stalnih stvari, objektivitete, ki zmerom bolj postaja tudi edina prava realiteta, stoji v začetku predzadnjega v pričujoči knjigi, v **Galjotu**. V antagonizmih med stvarmi samimi, ki se jim subjektiviteta docela podreja in predaja, ker se jim mora, saj predstavlja svet zanjo temeljno nevarnost, ki jo je treba premagati, če hoče odkriti dom, se skriva tudi **bistvo** sveta. Realiteta ne temelji več v enakovredni povezanosti subjektivitete z objektiviteto. Ni več pomemben **proces** postopnega izničevanja, oziroma (po)stvar-janja posameznika, njegovega zgubljanja v svetu, ampak razbiranje njegove (po)stvar-jenosti kot nepreklicne danosti ki pomeni danost in nespremenljivosti stvari.

Svet stvari je svet objektivne splošnosti. »Pomladni bog je skrit pod zemljo / in zemlja s temnimi očmi / strmi v tenko kovano strelo, / ki jo bog v pesteh drži.« /**Galjot**/ To je posplošen, absolutiziran svet, svet bogov, ki ravnajo izključno po svoji volji, to je svet postvarjenih ljudi. Bog ima »na prsih ... levjo **masko**«, kakor jo je dobil v **Neolitiku** svečenik, ko je izžgal svoje **srce**.

»Bog spi globoko v težki prsti. /.../ Je bog zelenja in bog mrtvih. / Nobeden ga še videl ni.« V njem je vse in nič, svet stvari je svet biti, ki je ni mogoče poiskati, mogoče jo je samo brezkrajno iskati Bog je zemlja sama, je spojitev z njo, božje je v poistovetenju s stvarjo, z zemljo, s stalnostjo, ne da bi se zavest sama pri tem izničila.

Galjot je na morju, ki je »slani pekel«. »Nad ladjo leta lastovka, / v deželo je prišla pomlad.« Gibanje objektivitete ne more imeti nobenega neposrednega vpliva na galjota /»v verigah spi galjot«/, galjot je ujet, izničen, gibanje sveta je tudi njegovo gibanje, ki pa se ga ni mogoče zavedati:

> In pred zaprtimi očmi
> mutast in slep privid stoji,
> se sklanja in objema ga
> z odsekanima rokama

Objektivni red sveta se pregiblje po zakonitostih svoje imanentne logike, na katero ni priziva in oblasti. V kateri je mogoče samo biti: slepo, prepuščeno,

(nadaljevanje na 4. strani)

(nadaljevanje s 3. strani)
mrtvo, mrtvo z ozirom na »nekdanjo« živost, ki jo v četrti pesmi ciklusa Gregor Strniša povzame in pokaže njeno pot k stvari in v stvar, v ujetost in smrt kot pot čiste neogibnosti:

»Popotnik mlad je šel na pot.
Ujeli so ga, je galjit.«

In naprej: »V pristanišču črn brod, / na njem v verigah spi galjot.« Tudi potem, ko »pod temno kupolo neba / pomladni veter šepeta« in »galjot iz spanja se zbudi«, ni nobene možnosti, da bi mogel galjot samogibno in dejavno iz sebe kakor koli upogibati ali zaustavljati ali vsaj direktno iz sebe participirati na objektivnem redu stvari, se pravi v svetu, prostoru, objektiviteti, splošnosti.

Galjotu se zazdi »ladja kot sen«, ampak ta sen in v njem ta ladja postaja dokončna in vseobsežna podoba sveta:

Sonce zahaja. V zadnjih žarkih
se lesketa črn oblak.
Podoben je visoki ladji,
ki pluje na drugo stran sveta.

Iznad streh pa se vije »mrtvaško temen dim«. »Oblak je zginil, z neba šije / Orion v pomladno noč.« Orion je dokončno znamenje za stalno in nespremenljivo objektiviteto. Galjot je v njej izginil, galjot je ni oživil. Zadnja pesem ga sploh ne omenja več. Kot posameznik ne pomeni nič več. Posameznost je nestalna in neulovljiva in samo enkratna, splošnost sveta stvari pa trdna in neukinljiva, sama sebi zadostna, neskončna, sama v sebi nosi razloge za samo sebe. Ničesar ne potrebuje. Nobenega doma. Samo posameznik se mora utemeljevati nekje izven sebe, v grupi, v iskanju doma in biti. Iskanje biti je spoznavanje ne-biti. Ta ontološki zaključek dozdajšnje Strniševe poezije doživi v zadnjem ciklusu **Zvezd**, v **Brobdingnagu**, utemeljitev še z neke druge, nove strani, potrdi se in spremeni v zaresno dokončnost, saj Strnišev zadnji, v »Dialogih« objavljeni ciklus **Želod**, že nakazuje možnost presegovanja svojih dozdaj utemeljenih pesniških struktur in tudi že odpira povsem nove, vendar tudi povsem kontinuirane smeri svojemu pesništvu.

Ciklus **Brobdingnag** je iskanje bistva sveta, ki je v prejšnjih razdelkih postal dokončen. Dva svetova sta, dve objektivni strukturi; dežela pritlikavcev in dežela velikanov:

Nad Liliputom svetlo sonce,
nad Brobdingnagom zimski mrak.
Pred Liliputom milo morje,
pred Brobdingnagom stolp iz skal.

Liliput je nezanimiv. »O Liliputu je vse znano, / o Brobdingnagu nikdar nič.« Odpre se novo področje, ki hkrati potrjuje prejšnja spoznanja: morda je mogoče odkritibit v svetu, ki je še neznan, ki še ni odprt človeškemu delovanju in iskanju. Biti ne išče več konkreten posameznik, ki bi se tudi sam pojavljal v ciklusu. Bit iščemo »mi«, ki ničesar ne vemo o Brobdingnagu. Strniši, ki je »mi«, ne gre več za to, da bi tako ali drugače fantastično ali grozljivo »kristaliziral« svet. Predoča ga epigramatično, zanima ga preprosta, nepreoblikovana danost sveta, njegova bistvena, torej temeljna struktura. S pomočjo subjektivitete ni bilo mogoče do biti, oziroma ni bilo mogoče najti **doma**, njena funkcija je izkazala za brezuspešno in nič-evo, ker se je morala. Morda pa je bit mogoče odkriti v nedotaknjenem, še ne razkritem svetu, ampak seveda skozinskoz v svetu, ki je, čeprav ni o njem »nikdar nič« znanega. Morda je mogoče odkriti bit mimo tradicionalno in romantično utemeljene in v svetu zgubljene subjektivitete.

Brobdingnag je pokrajina čistih, nedotaknjenih stvari. »Nikjer živali ne ljudi.« Straži jo »mlad velikan s tremi očmi . . . / . . . /

V kovačnicah zvenčanje jekla,
k belim vrhom vstaja dim.
V Brobdingnagu so ulili
zvon, ki odmeva srca sveta.

V Brobdingnagu je »pod mlinom, v globoki kleti / . . . vse zlato tega sveta. Je tudi »bog, velik in črn, kot zemlja, / z imenom dolgim tisoč dni«. Tam je vse.

Brobdingnag je čista možnost, je bit-vse, ki jo je treba najti, ne da bi načeli njen čisti prostor. Bit-vse je samo čista možnost, je le spraševanje po njej:

»Je tam morda jezero plavo
ali je zelen ledenik?
O Liliputu je vse znano,
o Brobdingnanu nikdar nič.

Pričujoči ciklus in z njim tretja pesniška knjiga Gregorja Strniše se tedaj zaključuje z epigramatičnim spraševanjem. Bit je mogoče poiskati v svetu, zakaj poezija sama zadelj svoje temeljne metafizične strukture ostaja zunaj objektivnega sveta; če je z njo pridobljeno spoznanje o nefunkcionalnosti subjektivitete, to spoznanje toliko časa ne more biti dkončno in dokler se poezija piše. Poezija je v svoji osnovi — vsaj v strniševskem tipu in v vseh njegovih konsekvencah — hkratno zanikovanje tako sveta objektivitete in stvari kot sveta subjektivitete, ne da bi — kakor rečeno — v tem zanikovanju mogla do dna. Njeno osrednje vprašanje je bit in iz njega izhaja tudi njena osnovna metafizična struktura. Bit je tudi po logiki te poezije očitno mogoče odkrivati šele s ponovnim in temeljnim spraševanjem po notranjem smislu in pomenu poezije same.

Tako **Brobdingnag** kot **Želod**, posebej pa prostor, ci ga bivamo, na to določno opozarja. Tu se tudi ponovno začenja stiska slehernega pesniškega jezika, tako fantastika kot epigramatičnost, in njuna klasična urejenost kakor jo razkriva pesniška odisejada Gregorja Strniše, jo potrjuje.

VPRAŠANJE GORSKIH KMETIJ

IVO MARENK

(Konec)

Enotnost interesov privatnega elementa v povojih socialistične družbe ter družbenega interesa pa se lahko formira samo skozi spoznanje, da mora biti sodelovanje v delitvi družbenega proizvoda funkcija sodelovanja v proizvodnji. Na kratko to rečemo, da mora sistem delitve dohodka temeljiti na načelu delitve po delu.

Kako se to kaže v kmetijstvu? Gospodarska reforma je orientirala gospodarsko reformo tako, da se bodo morale že v bližnji bodočnosti začeti kazati komparativne prednosti našega kmetijskega prostora napram ostalemu jugoslovanskemu prostoru in navzven. Sedanji sistem delno zamrznjenih cen (kateri so vzroki zanje, smo že poskušali ugotoviti) sicer še vedno zavira stabilizacijo in jasno orientacijo proizvodnje, vendar praksa že kaže rezultate. Posamezne kmetije se namreč že poskušajo orientirati na specializirano proizvodnjo. Da so tendence nestabilnosti, ki zavirajo delitev po delu, škodljivo vplivale, in zamrznjene cene kmetijskih pridelkov so nedvomno eden takšnih elementov, je ugotovil Kardelj v skupščini že 1956. leta: »Vsa naša praksa govori o tem, da je nezadostna stabilnost materialnega in pravnega položaja naših osnovnih in družbenih faktorjev, posameznikov, pri družbenih proizvajalnih sredstvih, podjetjih . . . izzvala vrsto procesov, ki nam ne delajo samo neposredne politične škode, marveč dostikrat tudi neposredno zavirajo razvoj proizvajalnih sil naše dežele in ne ovirajo delovno in družbeno iniciativo posameznikov.«

Dosedanja praksa je pokazala, da tudi pri nas ni važno le koliko mleka, mesa, sadja producira nek kmetijski obrat, ampak tudi po kakšni ceni, koliko dela družba prizna določenemu produktu. To pa je mogoče uresničiti le ob tehnološko sodobni organizaciji dela, z uporabo potrebne (in ustrezne) mehanizacije.

Takoj se nam vsiljuje vprašanje vlaganja v kmetijsko proizvodnjo. Gorska kmetija, kot (največkrat) avtarkično gospodarstvo, v sedanjih pogojih nespecializirane proizvodnje sama nima potrebnega kapitala za investicije. Če ga pa ima, gredo vlaganja na račun osebnega standarda, umetnega ustvarjanja tržnih viškov, ki pa se javljajo v tako majhnih količinah, da so za trg nepomembni.

Sistem družbenih subvencij se je prav tako izkazal za neučinkovitega, poleg tega pa celo kot škodljiv element agrarne politike, ker destimulira s spreminjanjem svojih oblik proizvajalca za jasno, za daljše obdobje programiran sistem proizvodnje.

Rešitev je ena in edina pravilna. V momentu, ko manj poudarjamo lastnino »proizvajalnega sredstva« (zemlje), ampak predvsem kvantiteto proizvodov, ki se javljajo na trgu kot blago, je orientacija (ne izhod) na dlani. Bančna sredstva, ki se pojavljajo v obliki kapitala, je potrebno usmeriti v tisto proizvodnjo, kjer zato obstajajo pogoji. V privatnem kmetijstvu vsaj nekateri teh pogojev so: hlevske kapacitete in delovna sila kot agens proizvodnje. Ker je tudi mentaliteta kmečkega privatnega proizvajalca takšna, da stremi za čim hitrejšim odplačevanjem kreditov, se tu interes banke in proizvajalca identificira: kratkoročni krediti. V prid kratkoročnim kreditom govori tudi dejstvo, da bodo vlaganja potrebna tudi v obratna in manj osnovna sredstva kmečkih posestnikov (lahko mehanizacija, gnojila itd.). Določeno vlogo lahko po mnenju nekaterih odigrajo tudi sredstva, ki se formirajo v obliki hranilno kreditne službe pri kmetijskih organizacijah. Toda ta sredstva so veliko premajhna ter preveč imobilna, ker so vezana na posamezne delovne organizacije. Zoper bančne kredite pa obstajajo pri nas še precejšnji, verjetno nepotrebni ugovori, ki izhajajo predvsem iz politične konstalacije sil na vasi, ne predstavljajo pa ekonomskih gibal. Takšna kreditna politika bo verjetno eden avtomatičnih regulatorjev za boljšo obdelanost kmetijskih zemljišč, predvsem v privatnem sektorju. Danes pogosto govorimo o neodgovornosti posameznikov, ki ali sploh ne ali pa ne zadosti racionalno, obdelujejo svojih posestev. Premalo pomislimo, da dobra obdelava, sodobna proizvodnja, zahteva precejšnja investicijska sredstva, da se zemlja, predvsem v hribovskih predelih, kjer je slabše kvalitete, usposobi za rentabilno proizvodnjo. Da za taiste površine ni zainteresirana hkrati tudi kmetijska družbena proizvodnja, je v prostoru, v katerem govorimo, povsem razumljivo. Menim, da bi bolj sproščena kreditna politika odigrala pomembno vlogo pri usmerjanju družbeno ekonomskih gibanj na vasi, kmetijskim organizacijam pa moramo hkrati omogočiti vzpostavljanje čim bolj sproščenih ekonomskih odnosov s privatnimi proizvajalci.

Nov bančni sistem pri nas temelji na tako imenovanih poslovnih bankah. Te združujejo sredstva delovnih organizacij po posameznih panogah. Če bi v tej banki združili tudi sredstva sedanje hranilno kreditne službe pri kmetijskih organizacijah, bi ta sredstva postala mnogo bolj mobilna. Omogočili bi pa še, da se pri kmetijski banki vzpostavi sistem kreditiranja tudi privatne kmetijske proizvodnje.

Na kraju se postavlja vprašanje, ki je bistvenega pomena ne samo za privatno kmetijsko proizvodnjo, ampak tudi za celotno našo družbeno skupnost, vprašanje ljudi, ki bodo pripravljeni z našim, pogosto že močno depopulariziranim kmetijskim prostorom, upravljati.

Opaziti je dva procesa, ki neposredno izhajata iz družbenih tendenc v povojnem obdobju, in ki sta značilna za vse razvijajoče se dežele. Prvega je nedvomno provzročila hitra industrializacija in ima za posledico pomanjkanje delovne sile v kmetijstvu. Preseljevanje mlade, sposobne, ambiciozne delovne sile v industrijo, zapušča v kmetijskih predelih težke rane s stagniranjem proizvodnje, ker nismo z isto intenzivnostjo vlagali tudi v kmetijstvo. Zato ni adekvatno naraščala tudi produktivnost dela. Družbeno vrednotenje dela v kmetijstvu, gledano skozi ekonomski aspekt, je proletarizacijo in polproletarizacijo nedvomno povečalo. Nestabilnost in neperspektivnost kmečkega poklica sta vplivali tudi na opremljenost privatnih kmečkih posestev z najosnovnejšimi stroji.

Ekonomska reforma ta proces zaustavlja in postavlja v meje, ki ustrezajo večanju produktivnosti v kmetijstvu ter hkrati povečevanju možnosti materialne baze v industriji. Kar pa ravno v kmetijstvu gospodarski ukrepi delujejo izredno počasi zaradi prirodnih pogojev, lahko še vedno pričakujemo vsled počasne splošne gospodarske rasti močno ekonomsko emigracijo. Ta bo prenehala šele s popolno stabilizacijo gospodarstva in resnično izenačenimi kriteriji družbenega vrednotenja dela v kmetijstvu in ostalih panogah. To pa lahko uredi le trg, se pravi daljši proces.

Poseben in zelo celovit problem v procesu vnašanja, večjega interesa družbe v kmetijski privatni sektor predstavljajo strokovnjaki. Brez dvoma smo zadnjih deset let to področje zanemarili. Ob opoudarjanju vloge družbenega sektorja v kmetijstvu smo le-temu prilagodili tudi sistem kmetijskega strokovnega šolstva — od nižjih šol do fakultete. Temu ustrezno se je pa zmanjšala tudi možnost vplivanja strokovnih odločitev na politične. Nekoliko smo pozabili na dejstvo, da je skoraj 85 odstotkov zemljišč v lasti privatnikov, da so tudi pogoji na tem področju precej specifični.

Pospeševalne strokovne službe danes skoraj ne obstajajo več; kjer so, so plod spoznanja posameznih kmetijskih organizacij, da njihov lastni ekonomski interes implicira kvalitetno sodelovanje s privatnimi proizvajalci. Za gorske kmetije je to še posebej pomembno, ker se blagovna in specializirana proizvodnja ob znanju in k tradiciji nagnjeni kmečki mentaliteti, uveljavlja lahko samo preko praktičnih primerov, ki bi očitno pokazali prednosti, ki jih prinaša. Vprašanje, kam naj se strokovne službe navežejo ob vse večji decentralizaciji, tako sredstev, kot interesov — obstaja le na videz. Sodobni družbeni obrati s popolnoma blagovno proizvodnjo lahko postanejo preko kooperacije zelo pomemben agens za stimuliranje tudi malolastniškega interesa. Na njih pa obstajajo že danes strokovne službe, ki pa so premalo izkoriščene. Sredstva, ki nastajajo iz večje proizvodnje v kooperaciji, pa naj se vlagajo nazaj v kmetijsko proizvodnjo, iz katere so tudi nastala. Zato tudi financiranje teh služb ne bi smelo predstavljati večjih problemov.

V pričujočem razmišljanju, ki nima namena postavljati neke nove določene sheme, ideala naše agrarne politike na gorskih kmetijah in v odnosu do privatnega kmetijskega proizvajalca nasploh, sem skušal opozoriti zlasti na to, da kmetijska problematik pri nas zahteva še mnogo teoretičnih razprav, poglobljenega dela mnogih kmetijskih strokovnjakov, gospodarstvenikov in družbenih delavcev. Izhajam iz spoznanja, da, če hočemo privatno gospodarstvo zamenjati s socialističnim, mora le-to razpolagati z veliko večjo produktivnostjo dela, kot razpolaga dandanašnji. Nemara tudi iz ugotovitve, da socializem ni ta ali drugačna metoda, pristop do vprašanj, ki nas tarejo in ki se jih dotikam, temveč socializem zagotavljajo (tudi na vasi) določeni odnosi med ljudmi. Ti pa se oblikujejo v zgodovinskem procesu dela. Ta proces določa večjo ali manjšo stopnjo podružbljanja proizvajalnih sredstev in razvoj proizvajalnih sil.